

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Komentovaný překlad titulků indonéskeho
dokumentárního filmu *Sexy Killers***

**Annotated Subtitle Translation of the Indonesian
Documentary *Sexy Killers***

OLOMOUC 2021, Bc. Lucie Baklíková
vedoucí diplomové práce: František Kratochvíl,
MA. Ph.D

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc, 05.05.2021

podpis

Anotace

Cílem této diplomové magisterské práce je seznámit čtenáře s problematikou překladu titulků indonéskeho dokumentárního filmu. Film, který byl zvolený za účelem demonstrace procesu překladu titulků z jazyka indonéskeho do jazyka českého, se nazývá *Sexy Killers*. První polovina práce představuje titulkování v rámci translatologického oboru nazývaného audiovizuální překlad. Současně také seznamuje čtenáře s dějem filmu, jeho tvůrci a okolnostmi vzniku. Druhá polovina práce obsahuje komentář k vybraným překladatelsky zajímavým jevům, jako je skloňování osobních jmen, překlad názvů organizací a institucí nebo specializovaného lexikonu. Komentář představuje také překladatelské postupy autora, zejména s ohledem na chybějící literaturu na téma indonésko-českého překladu. Součástí práce je také český překlad indonéských titulků ke zvolenému filmu.

Jméno autora: Bc. Lucie Baklíková

Jméno vedoucího práce: František Kratochvíl, MA. Ph.D.

Název práce: Komentovaný překlad titulků indonéskeho dokumentárního filmu *Sexy Killers*

Počet stran: 64

Počet znaků včetně mezer: 110073

Počet použitých pramenů: 23

Počet příloh: 1

Klíčová slova: komentovaný překlad, titulky, AVP, dokumentární film, *Sexy Killers*, Dandhy Dwi Laksono

Děkuji Františku Kratochvílovi, MA. Ph.D., za množství přínosných konzultací, vždy trpělivý a laskavý přístup a poskytnutý odborný dohled nad touto diplomovou prací.

Obsah

Úvod	7
1. Translatologie a audiovizuální překlad	10
1.1. Stručné představení translatologie	10
1.1.1 Stručné představení translačního procesu	11
1.1.2. Otázka přesnosti překladu	13
1.2. Stručné představení audiovizuálního překladu	13
1.2.1. Druhy audiovizuálního překladu	14
2. Překlad titulků dokumentárního filmu	20
2.1. Proces a pravidla překladu dokumentárního filmu	20
2.2. Průběh překladu a tvorba titulků k dokumentárnímu filmu <i>Sexy Killers</i>	21
3. Představení indonéskeho dokumentárního filmu <i>Sexy Killers</i>	24
3.1. Děj dokumentárního filmu <i>Sexy Killers</i>	24
3.2. Tvůrci filmu	31
3.3. Natáčení a distribuce	33
3.4. Politická a mediální odezva	35
4. Komentář překladu dokumentárního filmu <i>Sexy Killers</i>	38
4.1. Překlad a skloňování vybraných proprií a apelativ	38
4.1.1. Skloňování osobních jmen	39
4.1.2. Překlad obecných pojmenování územních samosprávných celků	43
4.1.3. Překlad názvů organizací a institucí	46
4.1.4. Překlad specializovaného lexikonu	Chyba! Záložka není definována.
4.2. Překlad a vyjádření času	56
4.2.1. Absence výrazů vymežujících časové období	56
4.2.2. Výrazy vymežující časové období	58
Závěr	65
Resumé	66
Seznam pramenů	67
Zdroje tištěné	67
Zdroje elektronické	67
Zdroje internetové	63

Úvod

Tato magisterská diplomová práce na téma *Anotovaný překlad titulků indonéskeho dokumentárního filmu Sexy Killers* si klade za cíl informovat čtenáře jednak o filmu samotném a druhak o procesu překladu indonéskeho dokumentárního filmu. Pro tyto účely je práce rozdělena na dvě hlavní části, první lze označit za teoretickou část práce a druhou za praktickou.

První, teoretická část práce, obsahuje tři kapitoly. První kapitola pojednává o translatologii a audiovizuálním překladu, a proto zahrnuje stručné představení překladatelství, translačního procesu, otázky přesnosti překladu a audiovizuálního překladu a jeho druhů. Druhá kapitola je věnována překladu titulků dokumentárního filmu, konkrétně specifickému procesu překladu a jeho pravidlům a dále pak popisuje průběh překladu a tvorby titulků k filmu *Sexy Killers*. Třetí kapitola představuje zvolený dokumentární film a zejména jeho děj. Současně jsou ve třetí kapitole představení tvůrci, proces natáčení, distribuce a politická a mediální odezva.

Druhá část práce, potažmo část praktická, obsahuje anotaci překladu filmu *Sexy Killers*. Anotaci tvoří v pořadí čtvrtá a poslední kapitola této diplomové práce. Podkapitoly obsahují pojednání o překladu a skloňování vybraných skupin proprií a apelativ a translaci a vyjádření času v indonéštině. Vybrané okruhy byly zvoleny čistě subjektivně, na základě mé vlastní zkušenosti s překladem. Uvedená témata představují překladatelské problémy, které pro mě bylo složité překonat. Jednotlivých podkapitol týkajících se praktického procesu překladu by mohlo být samozřejmě mnohem více, avšak omezený rozsah práce jejich zahrnutí vylučuje.

Druhotným cílem práce je přispět k problematice překladu z indonéskeho jazyka do jazyka českého. Ať už budou přeložené titulky sloužit pouze jako ukázka jednoho z mála indonésko-českých překladů, nebo inspirují další překladatele k tomu, jak přistupovat, nebo naopak nepřistupovat, k překladu indonéštiny a řešení překladatelských problémů, bude tento druhotný záměr práce naplněn.

Sepsání podobných prací na téma translace zmiňovaných dvou velmi vzdálených jazyků, není jednoduchou záležitostí. Tuto skutečnost podporuje fakt, že potřebná česká odborná literatura prakticky neexistuje. Překladatel disponuje pouze obecnými poznatky o překladu, které se snaží aplikovat při převodu textu z jazyka výchozího - indonéštiny, do jazyka cílového - češtiny. Také výuka indonéskeho jazyka pro potřeby literárního či

filmového překladu není ideální, protože probíhá převážně na základě učebnic a slovníků sepsaných v angličtině. Základní znalosti angličtiny univerzitního studenta jsou sice dostatečné pro studium indonéštiny a indonéských reálií, avšak jakmile dojde na překlad odborné terminologie, musí se český překladatel utkat prvně s indonésko-anglickým překladem a teprve pak překládá do jazyka českého. Proto, pokud daný překladatel nestudoval také angličtinu na úrovni rodilého mluvčího, je poměrně složité dobrat se korektního překladu.

Výše uvedené argumenty současně představují důvody, proč byl pro účely této práce zvolen právě překlad filmu, tj. překlad audiovizuální, namísto překladu literárního. Audiovizuální překlad, konkrétně titulování, je dle mého názoru o poznání volnější, tudíž méně náročný než například translace knihy. Titulky jsou doplněny o obrazovou stopu, která umožňuje určité informace z překládaného textu vypustit, nebo výjimečně přeformulovat celé sdělení. Značnější volnost překladu je akceptována také díky přítomnosti technických pravidel titulování. Aby překladatel a tvůrce titulků těmto požadavkům vyhověl, je často nutné text zkracovat, zjednodušovat atp. Tato poměrná volnost a možnost variace z počátku působí náročně, protože otevírá až příliš mnoho prostoru pro spekulace s ohledem na konečnou podobu překladu, avšak v konečném důsledku je nutné tento prostor využít nikoli pro co nejpřesnější překlad, nýbrž pro překlad, který je výstižný, stručný, lehce čitelný a zejména jednoduše pochopitelný. Uvědomění si těchto jednotlivostí zajišťuje, že práce překladatele nebude náročnější, než je nutné a divák bude schopen plnohodnotně vnímat titulky i snímek samotný.

Výstupem této diplomové práce je také soubor s titulky, které lze vložit prostřednictvím počítačového přehrávače do zmíněného snímku *Sexy Killers*. Tyto titulky jsou součástí přílohy. Samotný snímek však k práci přiložen není, ve snaze vyloučit případné problémy s autorskými právy a šířením kopie filmu. Dokument je volně dostupný na internetovém serveru YouTube, přeložené titulky však do videa na této platformě vložit nelze. Připojit titulky smí pouze vlastník filmu, kterého se nepodařilo před zveřejněním práce kontaktovat.

Dokumentární snímek *Sexy Killers* jsem z řady dalších indonéských dokumentárních filmů zvolila čistě náhodně. Poprvé jsem o tomto filmu četla v roce 2019, chvíli po volbách indonéského prezidenta. V dané chvíli jsem stále ještě v rámci studia pobývala na ostrově Bali, který je také zobrazován v tomto filmu, avšak prezentovaných skutečností jsem si nebyla vědoma, přestože jsem na ostrově žila již sedmý měsíc. Také

problematika, kterou snímek prezentuje, odpovídala současnému celosvětovému trendu, jehož cílem je omezit těžbu a spalování uhlí a tyto činnosti nahradit obnovitelnými zdroji energie. Volba tohoto snímku tedy proběhla na základě jeho novosti, aktuálnosti tématu, mého osobního zájmu a zejména kontroverze a popularity, kterou dokument *Sexy Killers* získal napříč indonéským národem.

Závěrem bych ráda shrnula svou motivaci k sepsání práce na téma překladu z indonéského jazyka do jazyka českého. K překladu obecně mě v podstatě přivedla již má bakalářská práce, která zahrnovala průzkum napříč indonéskými zákony a současně i jejich překlad. Na tématu titulového překladu filmu mě konkrétně zaujala možnost vytvoření výstupu, který bude přínosný jak pro akademickou obec, tak pro laickou veřejnost. Současně věřím, že přibývajícím množství podobně zaměřených prací inspiruje schopné indonésisty k sepsání české učebnice indonéského jazyka, nebo ještě lépe indonéské gramatiky. Snažila jsem se proto přispět svým dílem a pokusila jsem se shrnout základní informace alespoň o několika vybraných jevech.

Laická veřejnost či začínající indonésisté doufám ocení možnost shlédnout a porozumět indonéskému dokumentárnímu filmu, prostřednictvím kterého se budou moci dozvědět více o Indonésii a v konečném důsledku přestanou vnímat tuto rapidně se rozvíjející zemi pouze jako dovolenkovou destinaci.

1. Translatologie a audiovizuální překlad

Překladatelství neboli translatologie, je vědní obor široce uplatnitelný a nepostradatelný, nakolik umožňuje komunikaci a zprostředkovává informace napříč národy celého světa. Překladať dnes podléhají veškerá média zaznamenávající text, zvuk, obraz a jejich kombinace. Tradičně provádí převod z jazyka výchozího do jazyka cílového překladatel, avšak díky stálému zdokonalování jednotlivých aspektů procesu translace a zapojení počítačové techniky, je překlad také značně automatizován. Vedle osob překladatelů tak v tomto oboru stojí strojový překlad, který prozatím nedokáže dokonale nahradit živou osobu překladatele, avšak dokáže jeho práci zjednodušit a zefektivnit.

Technika do translačního procesu nezasahuje pouze ve formě strojového překladu, naopak vytváří a předkládá také nová média nesoucí informace hodné překladu a rozšiřuje tak problematiku translatologického oboru. Konkrétně tímto odkazují na rozvoj jednotlivých forem audiovizuálního překladu. Audiovizuální překlad, označován jako AVP¹ či AVT², je široce uplatnitelná disciplína, jejímž prostřednictvím je zefektivněno šíření povědomí o kulturách celého světa. Mezi jednotlivé druhy AVP patří např. dabing, titulky, voice-over, titulky pro neslyšící, simultánní překlad či komentář. Jedinečnost AVP spočívá v možnosti jak psaného, tak mluveného překladu, využití technologií a rozdílných nárocích na podobu a proces překladu.

Vzhledem k tématu celé diplomové práce, je primárním záměrem pro sepsání této kapitoly představení AVP, jehož součástí je nutně i překlad titulků. Nelze však alespoň stručně nezahrnout také základní všeobecné poznatky o vědním oboru překladatelství, ze kterého AVP vychází. Teprve následující kapitola samostatně pojednává o překladu filmových titulků s důrazem na titulky filmů dokumentárních.

1.1. Stručné představení translatologie

Translatologií je nazýván obor zabývající se tlumočením a překladem. Za dobu vzniku a největšího rozvoje tohoto oboru je uváděno zejména období po druhé světové válce ale i pozdější léta šedesátá. V západní kultuře je za iniciátora vzniku translatologie jako samostatného oboru považován holandský akademik James S. Holmes (1924–1986). Ten na lingvistické konferenci v USA roku 1972 představil svou práci pojednávající o

¹ audiovizuální překlad

² z anglického *audiovisual translation*

rodící se disciplíně, zabývající se komplexním souborem problémů, vznikajících kolem fenoménu překladu³. V průběhu formování obor translatologie čerpal zejména z lingvistiky, ovšem úplný počátek teorie překladu vychází ze studia klasické řečtiny, latiny a překladu Bible⁴. Dnes využívá translatologie poznatků řady dalších vědních oborů, jako je historie, psychologie, či počítačové vědy.

Jak bylo uvedeno, translatologie se zabývá překladem a tlumočením, proto je třeba tyto pojmy vysvětlit a zařadit. Pojem *překlad* je běžně užíván jako označení procesu ale i výsledku překladatelské činnosti, vztahující se k písemné formě. Jeli zdrojem pro překlad ústní sdělení, je užíváno pojmu *tlumočení*. Někteří translatologové však považují tlumočení za pojem podřazený překladu, kdy „(a) je text zdroje pro překlad prezentován pouze jedinkrát, a proto jej nelze přezkoumat ani opakovaně přehrát, (b) je text v cílovém jazyce produkován v omezeném čase a s minimální možností korekce či revize⁵.“

1.1.1 Stručné představení translačního procesu

Záměrem translační činnosti je převod / překódování jazyka výchozího do jazyka cílového a jedná se o komplexní proces zahrnující mj. jazykové, kulturní či technické aspekty. Cílem překladatele je překonání jazykové bariéry, zachování předávané informace a jistá míra imitace stylu autora či mluvčího. „Rolí překladatele je překonávání mezikulturních bariér, čemuž se podrobují jednotlivá řešení ve všech plánech jazyka⁶.“ Translační proces využívá množství překladatelských postupů.

Mezi tradiční překladatelské postupy patří⁷;

- **transkripce** - přepis více či méně adaptovaný úzu cílového jazyka
- **kalk** - doslovný překlad
- **substituce** - nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním (např. nahrazení substantiva osobním zájmenem a obráceně)
- **transpozice** - nutné gramatické změny v důsledku odlišného gramatického systému

³ MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, s. 11.

⁴ *Ibid.* s. 10.

⁵ *Ibid.* s. 8.

⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*, s. 5.

⁷ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*, s. 14 - 20.

- **modulace** - změna hlediska (angle-joint pipe : koleno potrubí)
- **adaptace** - substituce situace popsané v originále, jinou, adekvátní situací, např. neexistuje-li v Čj ekvivalentní přísloví, slovní hříčka aj.
- **ekvivalence** - použití stylistických a strukturních prostředků odlišných od originálu např. v oblasti expresivity (gadis manis : kočka)
 - **ekvivalent úplný** - hari Selasa : úterý
 - **ekvivalent částečný** - serabi : palačinka
 - **vícero ekvivalentů** - pergi : jít, chodit, odjet
 - **ekvivalent neexistuje** - prázdnou pozici je třeba nahradit kalkem, opisem, přejatým slovem (sarung : sarong, kebaya Bali : tradiční balijská halenka), nebo dojde k nahrazení ekvivalentu situace, nezná-li společnost situaci Vj (pendopo - altán, přístřešek)

Od doby vzniku oboru translatologie prošel proces překladu významnou změnou. V současnosti proces překladu podléhá převážně náležitostem tzv. moderního přístupu. Moderní přístup k procesu translace je založen na určení obecných znaků a následném určení detailů textu výchozího jazyka. V souladu s uvedeným, jak česká, tak zahraniční literatura mluví o přístupu k překladu na tzv. makro a mikro úrovni. „V první řadě stojí zaměření na makro-přístup, na kulturní zázemí, historické a lokální zasazení, literární narážky, reálie, vztah autora k tématu a k publiku, typ publika, typ textu a funkci textu, a teprve po tzv. strategickém rozhodnutí, které se zakládá na zařazení výchozího textu do uvedeného rámce, nastupuje fáze detailního rozhodování. Nastupuje mikropohled, který si všímá konkrétních jednotlivin, gramatických struktur a jejich lexikální náplně a dochází k budování definitivního cílového textu. Vychází se tedy z úvah o význačných charakteristických rysech překládaného textu, o tom, k jakému žánru text patří a pro jaké adresáty je určen, jakou má funkci, co tyto faktory implikují, který z nich je třeba při překládání nejvíce respektovat apod⁸.“ Tento moderní přístup k překladu samozřejmě navazuje na tradiční postupy, pouze některé z nich mírně upravuje a rozšiřuje, jako např;

⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu, s. 21.

- **kulturní transpozice**⁹ - přenos z jedné kultury do druhé, zahrnuje různé stupně odklonu od doslovného překladu, při snaze přenést výchozí text do kontextu cílové kultury

1.1.2. Otázka přesnosti překladu

Jedním z nejdiskutovanějších „problémů“ překladu je jeho přesnost. Překladačský proces je jedinečný svou komplexností a ve velké míře závislý na subjektivním rozhodnutí překladatele. Výsledné překlady jsou značně individuální a míra dosažené přesnosti a adekvátnosti translace je vnímána rozdílně napříč časem, ale také v závislosti na překládaném žánru. Přestože existují obecné pokyny, jak přistupovat k překladu jednotlivých médií, žánrů, stylů, promluv, atd., je často diskutováno, nakolik je vhodné mít za cíl co nejdoslovnější překlad nebo naopak dle citu překladatele zasahovat do sdělení autora.

S ohledem na problematiku kvality překladu, mluví česká literatura o tzv. holistickém přístupu a funkční ekvivalenci. „Znamená to, že nezáleží na tom, použijeme-li stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci, a to pokud možno po všech stránkách, tedy nejen významové věcné (denotační, referenční), ale i konotační (expresivní, asociační) a pragmatické¹⁰.“ Rovnováha mezi denotační, konotační a pragmatickou složkou, je v konečném důsledku nezřídká závislá čistě na uvážení překladatele a výsledná práce je proto považována spíše za nedokonalý obraz originálu. Výsledný překlad v cílovém jazyce je také omezen růzností kultur a výrazových prostředků, doprovodnými informacemi (např. obraz) či obdobím, lokalitou apod.

1.2. Stručné představení audiovizuálního překladu

“Audiovizuální překlad je odvětví oboru translatologie zabývající se transferem multimodálních a multimediálních textů do rozdílného jazyka a / nebo kultury¹¹.” V rámci oboru translatologie se jedná o oblast, která byla dlouhodobě přehlížena. Vzrůst zájmu o AVP nastal v rámci translatologie přibližně před 20 lety, avšak ani tehdy se nejednalo o AVP tak jak jej vnímáme dnes. Odborný výzkum byl

⁹ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu, s. 22.

¹⁰KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu, s. 6.

¹¹SALDANHA, Gabriela, et.al. Encyclopedia of translation studies, s. 13.

zaměřen zejména na titulkování a dabing a omezoval se téměř výhradně na překlad filmů.

Opakem pomalého, a ne tak dávného rozvoje zájmu akademiků o audiovizuálního překlad, je dynamický rozvoj AVP v komerčním sektoru, který se neustále adaptuje a reaguje na rozvoj zvukových filmů již od jejich vzniku v 30. letech.

Důkazem o dlouhodobém nezájmu akademické obce o AVP je nedostatek odborné literatury pokrývající toto téma. V českých knihách a učebnicích translatologie je AVP zmiňován pouze okrajově, anebo vůbec. Problematice AVP se věnuje např. Miroslav Pošta, avšak svou publikační činnost zaměřuje převážně na titulkování. Mezi známé zahraniční autory publikující jak na téma AVP, tak i jednotlivých druhů AVP, patří např. Jorge Díaz Cintas, Henrik Gottlieb, Aline Remae, Yves Gambier či Pilar Orero. Publikace na téma AVP od zmíněných autorů začaly vycházet teprve kolem roku 2000.

V průběhu těchto dvaceti let rozvoje AVP, došlo k důležité obměně a sjednocení terminologie, která dnes již zastaralé pojmy začleňuje a je jim nadřazena. (a) Před vyčleněním pojmu AVP, bylo užíváno slovních spojení jako je *filmový dabing* a *filmový překlad*. Titulkování a dabing byly nástroje primárně určené k překladu filmů, díky kterým bylo možné snímky distribuovat do zahraničí. (b) Později se tyto druhy překladu začaly užívat také v televizi, a tehdy někteří překladatelé začali užívat pojmu *mediální překlad*, který již vzhledem k rozvoji audiovizuálních technologií není dostačující. (c) Termín *audiovizuální překlad* tedy vznikl jako reakce na nově vznikající audiovizuální média, a to zejména mimo oblast filmu. Zatím posledním krokem ve vývoji AVP byla poptávka po překladu elektronických a digitálních médií¹².

Přestože jsou uvedené pojmy dnes vnímány spíše jako podřazené termínu AVP, v česky psané odborné literatuře jsou užívány samostatně, a i nadále inklinují zejména k překladu filmu. Důkazem je tento úryvek z knihy *Překlad a překládání*, ve kterém autorka potvrzuje okrajové postavení překladu audiovizuálních médií, potažmo AVP, v rámci translatologie. „Překlad filmu můžeme považovat za svébytné odvětví překladatelství, ať se jedná o překlad pro dabovanou nebo titulkovanou verzi.

¹² SALDANHA, Gabriela, et.al. Encyclopedia of translation studies, s. 13.

Nicméně překlad v audiovizuálních médiích stojí v teorii stále ještě na okraji zájmu, ačkoliv v praxi je nepostradatelný¹³.“

1.2.1. Druhy audiovizuálního překladu

Mezi základní a nejčastěji užívané druhy AVP patří titulkování a dabing, proto je jim v této podkapitole věnováno nejvíce pozornosti. S ohledem na zaměření této práce, nezahrnuji rozsáhlejší popis zbylých druhů AVP, tyto budou pouze definovány za účelem vymezení vůči dabingu a titulkování.

Jak již bylo uvedeno, audiovizuální překlad se stal součástí translologie teprve před několika málo desítkami let, ovšem jednotlivé druhy AVP vznikly a rozvíjely se již před definováním termínu AVP. V současnosti rozeznáváme v rámci AVP tyto jednotlivé druhy; dabing, titulky, voice-over, komentář, simultánní překlad, teletext a titulky pro neslyšící. AVP tedy zahrnuje translaci např. radiovysílání, filmů, reportáží a reklam, divadelních a operních představení, počítačových her a nejrůznějšího softwaru. Oblíbenost a četnost využití jednotlivých druhů AVP je odlišná pro různé země. Stejně tak jsou druhy AVP využívány v rozdílné míře na základě žánru překládaného textu.

Vymezení jednotlivých druhů AVP je v odborné literatuře poměrně jednotné, přesto se však může mírně lišit. Kupříkladu Yves Gambier předložil rozčlenění jednotlivých druhů audiovizuálního překladu na tyto kategorie¹⁴;

- a) interlingvální titulkování
- b) bilingvální titulkování
- c) intralingvální titulkování
- d) dabing
- e) voice-over
- f) divadelní titulkování (surtitling)
- g) komentář

Bez ohledu na členění jednotlivých druhů AVP, je cílem každého z nich

¹³ KNITTLOVÁ, Dagmar. Překlad a překládání, s. 201.

¹⁴ MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, s. 278.

zejména zachování charakteru a funkce originálního textu, s výrazně menším důrazem na zachování formy či přesného významu, zejména v případech, kdy je začleněn zvukový nebo vizuální faktor¹⁵. Tyto faktory zahrnují např. hudbu, paralingvistické charakteristiky, obraz, nápisy, pohyb kamery apod.

a) **Titulky**

Titulky či titulkování představují převod z mluveného projevu výchozího jazyka na psaný projev v jazyce cílovém. Mluvený projev je v rámci AVP možné označovat za text a toto označení je v odborné literatuře hojně využíváno.

Titulky jsou ve své podstatě nejstarším druhem AVP, přestože nevznikly primárně za účelem překladu. Titulky vznikly jako médium doprovázející první filmy, které nezahrnovaly zvukovou stopu. Přesněji řečeno se jednalo o tzv. mezititulky, které nesly jak promluvy, tak i informace o ději. Jakmile začalo docházet k šíření filmů do zahraničí, začaly se tyto mezititulky také překládat. S příchodem filmů obsahujících zvukovou stopu, nastoupily nové druhy překladu, jako např. komentář, ale došlo také k rozvoji titulkování.

Jak již bylo uvedeno, AVP vznikl a staví na základech translatologie, které byly vymezeny ještě před definováním pojmu AVP. Jeden z těchto translatologických základů představuje klasifikace překladu dle Romana Jakobsona. Ten překlady definuje jako;

- a) intralingvální (vnitrojazykový)
- b) interlingvální (mezijazykový)
- c) intersémiotický (meziznakový)

Samotné titulky, lze zařadit do jedné z těchto tří kategorií. Dle dánského translatologa Henrika Gottlieba je titulkový překlad filmu či jiného audiovizuálního díla překladem intersemiotickým¹⁶.

Nejenom klasifikace překladu, ale také teorie překladu literárních děl, představovala vzorový přístup k překladu titulků. Tento byl zajisté v průběhu let upraven, a dnes je obecný přístup k překladu titulků velmi rozdílný od toho literárního. Na první

¹⁵ SALDANHA, Gabriela, et.al. Encyclopedia of translation studies. s. 4.

¹⁶ MUNDAY, Jeremy. Introducing Translation Studies: Theories and Applications, s.227.

pohled znatelným rozdílem mezi literárním překladem a překladem titulků, jsou požadavky na délku, dobu trvání, správné časování a přehledný zápis.

(a) Při interlingválním překladu smí text titulků zabírat maximálně dva řádky, aby nedošlo k přílišnému omezení obrazové složky. Každý z těchto řádků by měl obsahovat maximálně 38 - 42 znaků latinského písma. V případě čínských či japonských znaků je udáván maximální počet 13 - 15 znaků na řádek. Ideálně by měl každý řádek obsahovat jednu větu, toto pravidlo však lze dodržet jen zřídka.

(b) Doba zobrazení jednotlivých titulků závisí na jejich rozsahu (počtu znaků), všeobecně je však udáváno rozmezí 3 - 6 sekund. Se zobrazením titulků jde ruku v ruce existence otevřených a uzavřených titulků. Otevřené titulky jsou pevnou součástí filmu, většinou jsou přidány samotným autorem snímku a zjednodušeně řečeno je nelze vypnout. Naopak v případě uzavřených titulků, může divák zvolit, zda se titulky budou zobrazovat či nikoli. V nedávné minulosti patřila tato možnost pouze snímkům na DVD nosičích a počítačových přehrávačích, dnes je tato volba možná i u snímků vysílaných vybranými TV kanály, či jejich online verzemi.

(c) Správné časování se neobejde bez ohledu na střih, pohyb kamery, hudbu a zobrazované dění. Jednotlivé požadavky se však mohou lišit např. dle žánru překládaného díla či zadání objednatele. Kupříkladu titulky určené pro promítání v kinech či na festivalech dovolují vyšší množství znaků nežli titulky pro DVD nosiče či snímky vysílané v televizi.

(d) Titulky také musí mít v průběhu celého filmu jednotnou podobu a musí logicky kopírovat dění. Například překlady nápisů musí být psány za použití kapitálek, výroky nepřítomných osob za použití kurzívy (např. vyjádření osoby v televizi) a výroky různých osob značí spojovník.

Prominentním rysem překladu titulků je také zjednodušení, současně je však vyžadováno kompletní zachování všech náležitostí gramatiky cílového jazyka. S ohledem na výše uvedené technické aspekty, není nutné překládat všechny detaily textu výchozího jazyka, čímž často dochází ke zjednodušení textu titulků. Zjednodušení spočívá zejména ve vynechání či zkrácení informací nepodstatných pro pochopení dění, či v jejich úplném vypuštění, stejně tak není nutné zahrnout jakákoli sdělení nesoucí informace pochopitelné z obrazové či doprovodné zvukové složky snímku.

Dabing

Dabing představuje synchronizaci hlasové stopy a obrazové složky filmu. Tato zvuková stopa je nahrávkou přeloženého textu z výchozího jazyka do jazyka cílového, a jako taková nahrazuje původní hlasovou stopu, která je kompletně odstraněna. Pokud by původní hlasová stopa nebyla odstraněna, jednalo by se o formu AVP nazývanou voice-over. V rámci translatologické teorie představuje dabing formu interlingválního překladu.

Spolu s titulkováním představuje dabing nejvíce užívaný druh AVP. Dabing je však narozdíl od titulků velmi finančně a technicky náročný. Příprava zvukové stopy v cílovém jazyce prochází několika stádii a je neustále upravována. Přeložený text musí odpovídat nárokům na délku v závislosti na délce a rychlosti promluvy ve stopě ve výchozím jazyce. Text musí respektovat také způsob artikulace a případně vyjádření emocí. Kontrola všech těchto aspektů však běžně vyžaduje spolupráci několika osob překladatelů, dabingových herců, specialistů na synchronizaci artikulace, režiséra dabingu a zvukaře.

Výhodou oproti jiným druhům AVP představuje fakt, že každá postava daného snímku má svého vlastního dabera, sledování filmu je proto velmi nenáročné a ničím nerušené. Naopak nevýhodou může být nepřirozeně působící nová zvuková stopa, toto je však otázkou kvality provedení překladu a umu dabérů. Nevýhodou představuje také finanční a časová náročnost a náchylnost k popření kulturních specifik či dokonce cenzuře¹⁷.

Míra, s jakou je dabingu využíváno závisí na oblíbenosti daného žánru, ale také na preferencích v jednotlivých státech. Všeobecně je dabing nejčastěji užíván v zemích, ve kterých se hovoří pouze jedním jazykem a není v nich obvyklé, aby obyvatelé mluvili plyně více než jedním cizím jazykem. Dabing je také často preferovaným řešením pro překlad dětských pořadů a filmů.

Voice-over

„(Voice-over je metoda překladu zahrnující „přemluvení“; po několika vteřinách, ve kterých je originální zvuk plně slyšitelný, dojde ke ztlumení originální zvukové

¹⁷ MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, s. 18.

stopy a současněmu spuštění zvukové stopy obsahující čtený překlad¹⁸.” Voice-over je také nazýván polovičním dabingem. Hlavním rozdílem mezi metodou voice-over a dabingem je absence synchronizace předčítaného překladu s pohybem rtů či emocemi aktérů. Tato poměrná volnost umožňuje přesnější překlad, který není nutné příliš zkracovat. Současně se jedná také o podstatně méně finančně nákladný překlad.

Komentář

Další formou překladu, která poskytuje zvukovou stopu v cílovém jazyce je komentář, který má za cíl pouze popsat dění např. na plátně či pódiu¹⁹. Komentář je podobný metodě voice-over, avšak je méně náročný na tvorbu a financování, nakolik nevyžaduje synchronizaci zvukové stopy komentáře a obrazu. Narozdíl od voice-overu není využíván pro filmy, spíše se s ním může divák setkat při sledování dokumentárních či vzdělávacích pořadů, případně audiovizuálních děl určených pro sluchově či zrakově postižené.

¹⁸ SALDANHA, Gabriela, et.al. Encyclopedia of translation studies. s. 16.

¹⁹ MUNDAY, Jeremy. Introducing Translation Studies: Theories and Applications, s. 278.

2. Překlad titulků dokumentárního filmu

Překlad titulků dokumentárního filmu je specifický, avšak jen mírně odlišný od překladu titulků běžných filmových žánrů, jako je komedie či drama. „Dokumentární film má výchovný a vzdělávací potenciál – pro rozvoj osobnosti a formování postojů jsou kromě faktů důležité rovněž emoce, jinými slovy vedle „vidět a slyšet“ je důležité také „vcítit se a pochopit“ – a právě tuto schopnost dokument rozvíjí.²⁰“ Odlišný styl překladu je způsoben především smyslem dokumentárních filmů, které se primárně snaží diváky vzdělávat. S ohledem na tuto skutečnost, je velmi důležité, aby překladatel kladl důraz na snadno pochopitelné a přesné sdělení informace.

Řádného transferu podstatných informací lze dosáhnout vhodným nastavením translačního procesu a dodržováním pravidel titulkování. O těchto dvou aspektech pojednává následující podkapitola. Druhá podkapitola zahrnuje popis mé osobní zkušenosti s procesem překladu dokumentu *Sexy Killers*.

2.1. Proces a pravidla překladu dokumentárního filmu

Před započítím tvorby titulkového překladu dokumentárního filmu je vhodné shromáždit obecné informace o (a) procesu a pravidlech titulkování, (b) daném dokumentárním filmu, (c) problematice, kterou zobrazuje a (d) zhlédnout celý snímek. Na základě těchto informací je totiž možné učinit jistá rozhodnutí o podobě titulků v cílovém jazyce a docílit tak koherentně působícího překladu .

(a) Titulkový překlad dokumentárních filmů musí splňovat všechny obecné náležitosti titulkování, nakořik jsou tato pravidla v podstatě totožná pro všechny filmové žánry. Většina těchto náležitostí byla uvedena v části 1.2.1.

Titulky dokumentárního filmu mají v cílovém jazyce za cíl především funkční přenesení informace. Současně je však nutné užívat přesných termínů, aby byl zachován výchovný a vzdělávací charakter tohoto žánru. Překlad dokumentu je poměrně složitý, protože titulky těchto filmů mohou obsahovat obecné, odborné, ale i specializované druhy textu.

Některé dokumentární filmy vedle edukace působí také na emoce. Dokumentární filmy často zachycují emočně vypjaté situace z reálného života, a proto je neméně důležité i uchopení atmosféry a dosažení estetické a přirozeně působící kvality.

²⁰VYČICHLOVÁ, Vlasta, et.al. Dokumentární film ve výuce, s. 52.

(b) (c) Shromáždění informací o daném dokumentárním filmu a problematice, kterou zobrazuje, je podstatné zejména za účelem shromáždění potřebné terminologie a získání všeobecného přehledu. Pokud si není překladatel jist svou znalostí odborných termínů, ať už v indonésckém či českém jazyce, je vhodné číst jakoukoliv literaturu na toto téma, aby se obeznámil s užívanými termíny. Indonéština není v českém prostředí natolik populární, aby bylo možné odborné termíny vyhledat ve slovníku.

(d) Zhlédnutí snímku před započítím překlada je neopomenutelným krokem. V průběhu sledování je vhodné zaznamenávat si informace spadající do kolonky makro pohledu (1.1.1.), tj. zobrazovaná kultura, témata, lokalita, typ publika, pro který je snímek určen, funkce. Uvědomění si těchto informací, napomůže přenesení celkového dojmu daného snímku, do cílového jazyka. Po shlédnutí filmu je důležité zaměřit pozornost na textu (pokud je k dispozici), tzn. zaznamenání informací na mikro úrovni; jednotlivosti, specifika lexika, gramatiky, nářečí atd.

2.2. Průběh překlada a tvorba titulků k dokumentárnímu filmu *Sexy Killers*

Prvním krokem v procesu překlada, bylo v souladu s jednotlivými body v části 2.1., nastudování obecných pravidel o překlada, překlada titulků a v poslední řadě překlada titulků dokumentárního filmu. Druhý krok zahrnovat shromáždění informací o daném filmu. K provedení tohoto kroku postačí přečtení několika recenzí, článků a v tomto konkrétním příkladě i komentářů pod videem na stránce YouTube. Tento druhý krok v podstatě nahradil také třetí část procesu, kterou je nastudování zobrazované problematiky a zejména vypracování jednoduchého slovníku často se opakujících termínů. Posledním krokem, před započítím samotného překlada titulků, bylo zhlédnutí filmu. Teprve po splnění uvedených kroků, jsem přistoupila k samotnému překlada, který popisuji níže. Způsob, jakým jsem při překlada postupovala není úplně shodný s teorií uvedenou v předchozích částech práce (např. 1.2.1, 2.1.), avšak jedná se o pravdivé zachycení práce překladatele začátečníka.

Prvním krokem při započítím překlada, bylo zvolení titulkovacího programu. Za účelem zkrácení doby překlada se zdálo výhodné, překládat titulky přímo v titulkovacím programu, který nabízel také možnost přidání indonésckých titulků a případných poznámek. Vybírala jsem z programů ELAN a Aegisub. Vybrán byl program ELAN, nakolik jej vedoucí této diplomové práce velmi dobře zná a byl schopen mě seznámit s

jeho funkcemi. Bohužel, rozhraní programu je poměrně specifické a nepodobné logice s jakou fungují komerčnější titulovací programy. Z těchto důvodů považuji tento program za zbytečně složitý a nepřehledný. Od překladu v programu jsem tedy upustila.

Jako nejjednodušší se pro překlad ukázalo stažení indonéských titulků, které na YouTube přidali samotní tvůrci. Tyto titulky byly následně převedeny do formátu XLS. V programu Excel pak bylo možné český překlad psát přímo do vedlejšího sloupce. Staženy byly také titulky anglické. Z počátku se zdálo, že titulky budou nápomocné, alespoň pro kontrolu, zda se logika textu příliš neliší. Později se však ukázalo, že některé části anglického textu byly přeloženy chybně a nepřesně. Výpomoc ve formě porovnání s překladem do dalšího cizího jazyka tedy může být přínosná, avšak je nutné přeložený text slepě nekopírovat.

V průběhu překladu první poloviny filmu jsem postupoval velmi pomalu. Přestože jsem se seznámila s náležitostí překladu a titulkování, bylo pro mě velmi složité učinit konečné rozhodnutí o podobě českého překladu titulků. Téměř každá přeložená věta měla ve sloupci poznámek jednu až tři alternativy. Zpětně je velmi patrná absence zkušeností s překladem.

Druhým významným problémem bylo upozadění pravidla zaměření se na jednoduché, logické a lehce pochopitelné znění titulků. Toto pravidlo jsem považovala za samozřejmost, a přesto jsem na něm nedokázala postavit svá překladatelská rozhodnutí. V průběhu překladu jsem si však uvědomila, že se naopak jedná o pravidlo nejdůležitější, zejména tedy při překladu titulků dokumentárního filmu.

Překladatel dokumentárního filmu musí především respektovat funkci a cíle, které tyto snímky mají. Narozdíl od literárního překladu, není žádoucí snaha napodobit styl autora, ani se co nejvíce přiblížit struktuře a výstavbě textu, kterým titulky zajisté jsou. Cílem dokumentárních filmů je diváka seznámit s novými informacemi, poučit jej, proto je styl předání těchto informací klíčový. Primárním záměrem překladatele titulků dokumentu proto musí být tolikrát zmíněná přehlednost, pochopitelnost, čitelnost, jednoduchost apod. Je tomu tak také proto, že četba je náročnější a pomalejší proces nežli přenos informací sluchem. Oči diváka jsou již zaměstnány sledováním filmu, jeho sluch přenáší do mozku rušivý element cizího jazyka a k tomuto všemu je zde nutnost četby.

Jakmile jsem si uvědomila výše uvedené skutečnosti a jejich význam, překlad druhé poloviny filmu byl mnohem rychlejší a také o něco méně stresující. Díky těmto

informacím jsem změnila způsob překladu. Cílem již nebylo zahrnout do překladu každé slovo ani se co nejdříve přiblížit mluvě autora.

Prvním krokem překladu tedy bylo vyhledání klíčové části sdělení, které jsem následně převedla do českého jazyka tak, aby byl významový obsah věty totožný s originálem, odpovídal pravidlům českého jazyka, odpovídal pravidlům titulkování a splňoval nárok na čitelnost a jednoduchost. V praxi to znamenalo rozdělení dlouhých indonéských souvětí do několika kratších souvětí českých. Dále bylo nutné místy úplně vypustit některé názvy a pojmy, které nemají český ekvivalent nebo vyžadují doplnění kontextu. V určitých případech bylo nutné vypustit méně podstatné informace a nahradit je vysvětlením kontextu, který byl podstatný pro splnění záměru, s jakým byly informace sdělovány.

Správný přístup k překladu jsem však nezaujala od úplného začátku, proto po přeložení druhé poloviny filmu následoval návrat na začátek. Bylo nutné revidovat a opravit titulky k více než půl hodině filmu.

V rámci překladu bylo nutné vnímat text z pohledu člověka neznalého indonéského prostředí. Pokud by byl snímek určen např. studentům asijských či indonéských studií, překlad by nevyžadoval využití tolika výpustek a opisů. Současně by bylo možné více kopírovat styl výpovědi jednotlivých aktérů, tedy například zachovat jednotlivá souvětí a nerozdělovat je do kratších titulků. Je tomu tak, protože lidé, kteří alespoň částečně rozumí výchozímu jazyku, jsou schopni vnímat zvukovou stopu, která pro ně nepůsobí rušivě, a naopak jim umožňuje méně se soustředit na čtení titulků. Součástí mého překladatelského rozhodnutí však bylo, že překlad je určený pro širokou veřejnost, tzn. osoby různého vzdělání, zaměření, věku apod. Všichni tito lidé jen těžko mohou být znalí indonéských reálií, na které ve filmu odkazovaly pojmy a slovní spojení jako např. *program Transmigrasi* či *Golput*.

Další skutečnost, která mě překvapila bylo, jak malý význam hrála obrazová složka při překladu, pouze však z hlediska technických nároků na titulkování. Očekávala jsem, že obrazová složka umožní z titulků vypustit velké množství informací a pomůže tak slnit pravidlo např. počtu znaků na řádek. Počet těchto případů byl však minimální. Obrazová část filmu byla naopak velmi užitečná a často využívaná při samotném překladu. Jak je uvedeno v kapitole č. 4, překlad z indonéského jazyka do jazyka českého mnohdy vyžaduje kontext, který může dodat podstatné informace například o čase, ve kterém děj probíhá. Pokud text takovýto kontext postrádá, je možných variant překladu

mnohem více. Kontrola obrazové složky množství sporných situací a variant znění překladu pomohla vyřešit.

Závěrem považuji za nutné zmínit, že ne každý překladatel a tvůrce titulků má k dispozici titulky v originálním jazyce. Využití těchto titulků mi velmi usnadnilo práci. V podstatě mohu s upřímností a jistotou konstatovat, že by pro mě nebylo možné přeložit takto dlouhý film, pokud bych zmiňovaný přepis indonéských titulků neměla k dispozici.

3. Představení indonéskeho dokumentárního filmu *Sexy Killers*

Dokumentární film je možné považovat za tvůrčí snímek s potenciálem více či méně autenticky zachytit realitu v místě a čase. Současně také představuje výstup audiovizuální tvorby, jehož zrod je datován na pomezí 19. a 20. století. Mezi základní cíle této filmové tvorby patří např. záměr „(dokumentovat konkrétní téma za účelem uchování znalostí o něm — odhalit něco nového o daném tématu — umožnit divákovi vcítit se do života natáčených lidí — obhajovat myšlenky, postoje nebo témata prezentované ve filmu — upozornit na problémy současného světa²¹.”

Dokumentární snímek *Sexy Killers* naplňuje všechny uvedené cíle; zabývá se tématem vlivu těžby a spalování černého uhlí — odhaluje reálné ekonomické, environmentální a zdravotní dopady těchto činností a odkrývá vysoce postavené politiky na pozadí indonéskeho uhelného průmyslu — zachycuje skutečné dění a každodenní život v blízkosti indonéskeých uhelných dolů a elektráren, současně také předkládá přímé svědecké výpovědi bez nutnosti inscenace — prezentuje rozličné důkazy ve formě zmíněných přímých výpovědí, televizních reportáží a video záznamů, ale i grafických schémat vytvořených na základě písemných výstupů nezávislých organizací — pojednává o problematice aktuální v celosvětovém kontextu, nakolik se mnohé státy zavázaly v budoucnosti upustit od těžby uhlí a využití uhelných elektráren.

Záměrem této kapitoly je uvést čtenáře do děje dokumentárního filmu *Sexy Killers*, vysvětlit a doplnit dění s ohledem na kulturní a historický kontext, seznámit jej s jeho tvůrci, okolnostmi vzniku, specifickým stylem distribuce a děním, které následovalo po jeho premiéře.

3.1. Děj dokumentárního filmu *Sexy Killers*

Sexy Killers je indonéskeý dokumentární film zachycující sociální, společenské, ekonomické a environmentální problémy / dopady, vzniklé v důsledku těžby uhlí, jeho následného transportu a spalování za účelem vygenerování elektrické energie potřebné pro neustále se rozrůstající indonéskeý národ.

Snímek trvá bezmála 90 minut. Od samého začátku až do úplného konce je nabitý informacemi a divák neopouští zajímavé záběry dokonce ani při závěrečných titulcích. Celý dokument lze rozdělit do tří částí. Tyto části jsou specifické rozdílnou natáčecí

²¹ VYČIHOVÁ, Vlasta, et.al. Dokumentární film ve výuce, s. 8.

lokací v rámci indonéského souostroví. Pořadí, ve kterém jsou jednotlivé lokace a dění v nich prezentovány, logicky kopíruje pomyslnou cestu uhlí od vytěžení až po jeho spalení za účelem vygenerování elektrické energie.

Část první: těžba uhlí na Kalimantanu

První část filmu se odehrává na jednom z největších indonéských ostrovů zvaném Kalimantan. Tento ostrov je proslulým rozsáhlým a rozmanitým deštným pralesem a v současnosti paradoxně také deforestací. Ta je způsobena těžbou vzácných dřevin nejen za účelem prodeje, ale také za účelem vytvoření nových plantáží palmy olejné, kaučuku, získání půdy pro zemědělství, rozvíjející se města, těžbu zlata a zejména těžbu uhlí.

Jedny z prvních záběrů směřují do okrajové části města Samarinda, v provincii Východní Kalimantan, kde se nachází místo rozsáhlé povrchové těžby uhlí. V bezprostřední blízkosti tohoto dolu žijí místní obyvatelé, farmáři a zemědělci. Podmínky k životu jsou činnostmi spojenými s povrchovou těžbou velmi negativně ovlivňovány. Ze záběrů je zřejmé, že místní obyvatelé trpí nedostatkem čisté vody. Okolní přírodní vodní zdroje, včetně těch podzemních, jsou znečištěny bahnitou vodou vytékající z povrchového dolu a také všudypřítomným prachem. Výsledkem je absence pitné vody a pole zanesená lepkavým bahnem, které lze jen velmi obtížně odstranit, což dále kompromituje řádný růst plodin.

Velmi znepokojivý je také pohled do okolí vesnice Kerta Buana. Nedaleký důl se totiž rozrostl natolik, že jej od domů a pozemků místních obyvatel dělí pouhé desítky metrů, přestože minimální vzdálenost dolu od lidského obydlí musí být nejméně 500 metrů. Těžba a pohyb těžké techniky v blízkosti domů způsobují škody na majetku v podobě prasklin ve zdech, podlahách či vyosení zdí. V oblasti Sanga-Sanga se dokonce zřítilo několik domů a část hlavní silnice se propadla. Jak již bylo uvedeno, i pole zemědělců jsou znehodnocována bahnitou vodou nebo dokonce úplným zablokováním přirozeného vodního toku, který dříve plnil účel přírodního zavlažovacího systému.

Dokumentaristé natočili výpověď mnoha místních obyvatel, mezi nimi i I Nyomana Dermana, který popsal své zkušenosti z doby, kdy se spolu s dalšími snažil protestovat proti těžbě, za což byl v roce 2005 uvězněn a odsouzen k tříměsíčnímu pobytu ve vězení. Jeho syn dále názorně poukázal na rozsah těžbou znehodnocené a dříve úrodné půdy, na které se původně rozprostírala rýžová políčka a plantáže kokosové palmy.

Boj místních obyvatel proti zabírání půdy pro účely těžby je naprosto oprávněný. Nejenom, že bojují o domov, který několik let budovali, ale velká část z nich bojuje za půdu, která se měla stát i jejich živobytím, a to díky příslibu nikoho menšího než tehdejší vlády. Mnozí zemědělci přišli do těchto míst zejména v 80. letech v rámci programu transmigrace, tedy státem řízeného přesunu obyvatel z oblastí vysoce zalidněných, jako je např. Jáva, do lokalit rozsáhlých, a naopak velmi řídko osídlených. Tito lidé se vzdali svého života v původní lokalitě a přemístili se do míst stovky až tisíce kilometrů vzdálených, za vidinou lepšího života. Stát hradil migrujícím obyvatelům přepravu a také jim byla darována půda, na které si tito lidé zřídili svá pole a živobytí. O ne mnoho let později je však jejich majetek znehodnocován a jejich snaha jej ochránit nenachází podporu, nakolik uhelný průmysl představuje výnosný business jak pro stát, který vydává povolení k těžbě, tak pro majitele dolů, kterými jsou mimo jiné také vlivní indonéští politici, což je později ve filmu názorně prezentováno. Tento konstantní boj zemědělců s bohatými těžebními společnostmi má také na svědomí odliv mladší generace, která nemá zájem pokračovat v práci svých rodičů.

Vedle již zmíněných negativních vlivů těžby, jsou ve filmu zachyceny také opuštěné povrchové doly a těžební jámy, které nebyly řádně a dle legislativních nařízení rekultivovány ani zasypány, a proto byly postupně zatopeny. Tyto zaplavené objekty se nacházejí jak hluboko ve vnitrozemí, tak v blízkosti vesnic. V dokumentu je zachycena jedna takováto zaplavená těžební jáma jen několik desítek metrů za základní školou. Přestože zaplavené těžební jámy nejsou místem pro rekreaci, nejsou nijak zabezpečeny. Jako důkaz přinášejí tvůrci dokumentárního filmu přímá svědectví matek, jejichž děti se v těchto místech utopily. Pouze ve Východním Kalimantanu je takovýchto opuštěných těžebních jam na 3500.

Dle údajů uvedených v samotném dokumentu, se v zatopených těžebních jámách napříč celou Indonésií utopilo na 115 osob, a to pouze mezi lety 2014 a 2018. Mnozí indonéští politici však považují tato úmrtí za pouhé nešťastné náhody.

Společnosti provádějící těžbu jsou povinny odvést depozit pro účel rekultivace po ukončení těžby. Přesto tyto povrchové doly nejsou ani rekultivovány ani zasypány. Některé těžební společnosti dokonce slibují přeměnu těžebních jam v rekreační oblasti, které by však na takto odlehlých místech jen těžko našly využití, i pokud by se mělo jednat pouze o domácí turistiku. Dokumentaristé proto poukazují na možnou korupci

týkající se fondů, ve kterých mají být depository uloženy. Současně také připomínají legislativní nedostatky, zejména v oblasti likvidace dolu.

Část druhá: transport uhlí a uhelné elektrárny na Jávě

Indonéský ostrov Jáva je považován za nejzaldněnější ostrov na světě. Žije zde okolo 140 milionů osob na území o rozloze 128 297 km², což přibližně odpovídá součtu rozloh České a Slovenské republiky. Právě tato až neuvěřitelná masa obývajících jeden ostrov vyžaduje obrovské množství elektrické energie.

Navzdory prudkému socio-ekonomickému růstu, Indonésie stále spadá do skupiny rozvíjejících se ekonomik. S ohledem na tuto skutečnost, by bylo pošetilé očekávat uspokojení masivní poptávky elektrické energie, za využití zdrojů tzv. zelené energie, jejíž získání je mnohonásobně nákladnější než prezentované spalování uhlí v tepelných elektrárnách. Ba co víc, Indonéské souostroví se nachází v oblasti tzv. ohnivého kruhu, což znamená častý výskyt vulkanické činnosti, zemětřesení a následných vln tsunami. Z těchto důvodů je diskutabilní také případná výstavba jaderné elektrárny, avšak i o této možnosti se v Indonésii stále jedná. Jedním z předkládaných řešení je např. výstavba plovoucí jaderné elektrárny. Naopak řešením, které těží právě z vysoké vulkanické činnosti, jsou geotermální elektrárny, jejichž výstavba je velmi nákladná, avšak s vysokou návratností.

Žádná alternativa k uhelným elektrárnám však v současnosti nedokáže uspokojit potřebu všech obyvatel Indonésie. Výpadky elektrické energie jsou poměrně časté a úměrně vysoký je tak i nátlak na zvýšení množství vygenerované energie. Výsledkem je výstavba nových spalovacích elektráren na pobřeží ostrovů, k nimž přísluší také masivní kotviště pro čluny přepravující uhlí. V případě Jávy jsou pak tyto elektrárny nutně v bezprostřední blízkosti vesnic a měst, nakolik jsou právě okrajové / přímořské části ostrova velmi hustě osídleny, zejména v porovnání s hustotou osídlení střední a východní Jávy.

Nejenom činnost uhelných elektráren způsobuje poškození přírodního prostředí a zdraví osob. Čluny převážející uhlí ničí korálové útesy, které představují útočiště pro mořské živočichy a nutně tedy i obživu pro rybáře. Nákladní čluny svou přítomností a neustálým proplouváním mezi Jávou a Kalimantanem ryby také plaší a nezajištěné uhlí přepadávající z přeplněných člunů znečišťuje moře. Na uvedené trase tyto čluny křižují

také vody v okolí ostrova Karimunjava, přestože tyto jsou označeny za chráněnou oblast národního parku a proplouvání jimi, ne-li dokonce kotvení v nich, je zakázáno. Spodní části trupu člunů a lodí, které tyto čluny táhnou, stejně tak jako kotvy shazované do moře, mechanicky odírají a ničí korály.

Lokální vlády jednotlivých ostrovů nejeví zájem o řešení komplikované situace, proto indonéští rybáři pořádají nenásilné protesty, a to i za účasti environmentální organizace *Greenpeace*, aby tak upozornili na negativní dopady všudypřítomné nákladní lodní dopravy.

Navzdory místním protestům a jejich mezinárodní podpoře, jsou stavěny nové uhelné elektrárny. Vedle rybářů jsou jejich výstavbou postiženi také majitelé pozemků, na nichž jsou elektrárny stavěny. Dokumentaristé předkládají reportáže a svědecké výpovědi týkající se pochybného zabírání pozemků a nedostatečných finančních a pozemkových kompenzací. Kupříkladu v roce 2017 byla na Jávě v oblasti Batang dokončena stavba uhelné elektrárny PLTU Batang s kapacitou 2 000 megawatt. K provozu této elektrárny je třeba až 600 000 tun uhlí měsíčně. Uhelná elektrárna v Batangu by měla vyprodukovat dostatek energie až pro 2 miliony domácností a je prezentována jako jedna z největších svého druhu v celé Jihovýchodní Asii. V bezprostřední blízkosti této elektrárny se nacházejí rýžová pole a obydlení. Někteří zemědělci odmítli svou půdu prodat, to však nezabránilo výstavbě, a jejich pole jsou proto součástí objektu elektrárny, do kterého je jim pod hrozbou trestního stíhání odepřen přístup.

Elektrárenské a těžební společnosti fungující na území Indonésie mnohdy představují konflikt zájmů politických lídrů a vysoce postavených členů vlády. Konkrétně se jedná o případy, kdy osoby zastávající např. ministerské posty, vlastní podíly jak ve společnostech vlastnících povrchové uhelné doly, tak ve společnostech vlastnících uhelné elektrárny. Právě takovou osobou je koordinující ministr pro námořní záležitosti a investice Luhut Panjaitan. Luhut Panjaitan vlastnil do listopadu roku 2016 72% kontrolní / většinový podíl ve společnosti PT Toba Bara Sejahtera. Tato společnost vlastní několik dolů na ostrově Kalimantan a staví dvě uhelné elektrárny na sousedním ostrově Sulawesi. V listopadu 2016 prodal Luhut Panjaitan 62 % ze svého 72% podílu firmě ze Singapuru²². Svůj většinový podíl prodal vzhledem k náležitostem etického kodexu v době, kdy zastával post ministra energetiky a nerostných zdrojů. V prosinci 2018 nakoupila PT Toba

²² Global Witness. Luhut Pandjaitan and the hidden buyers. [online].

Bara Sejahtera akcie společnosti PT Saratoga Investama. Konkrétně se jednalo o akcie společnosti, která na Jávě provozuje uhelnou elektrárnu PLTU Paiton. Bývalý armádní generál Luhut Panjaitan je tedy spoluvlastníkem, jak uhelných dolů, tak i uhelných elektráren, pouze již není většinovým vlastníkem.

Část třetí: uhelné elektrárny na Bali, zdravotní rizika a využití obnovitelné energie

Ostrov Bali se nachází na západ od ostrova Jáva, a přestože jsou tyto ostrovy velikostně na opačné straně spektra, potýkají se s velmi podobnými problémy, jako je nedostatek elektrické energie či vysoká zalidněnost. Rozloha Bali činí 5 780 km², což přibližně odpovídá rozloze Moravskoslezského kraje. Počet obyvatel čítá 4 362 000 osob, avšak je třeba také uvážit oblíbenost ostrova mezi turisty. Bali je nejvíce navštěvovanou destinací v rámci celé Indonésie. V roce 2019 jej navštívilo téměř 6,3 milionu turistů. Vzhledem k množství osob pobývajících na ostrově, je poptávka po elektrické energii stále vyšší.

Lodě přepravující uhlí z Kalimantanu tak nemíří pouze na Jávu ale i na Bali. Konkrétně směřují do provincie Celukan Bawang, zde se nachází uhelná elektrárna s kapacitou přibližně 400 megawatt. V budoucnosti by měla být tato elektrárna rozšířena o zařízení s kapacitou až 660 megawatt, avšak proti tomuto záměru již bylo podáno několik stížností a žalob. Jedním z navrhovaných řešení je rozšíření o plynovou či paroplynovou elektrárnu, namísto elektrárny uhelné. Tento postup má potenciál uspokojit odpůrce rozšíření elektrárny, kteří se snaží o ekologičtější přístup k procesu generování elektrické energie.

Stejně jako v případě uhelných elektráren na Jávě, předkládají dokumentaristé výpovědi obyvatel Bali, jejichž život je činností elektrárny značně kompromitován. Místní rybáře omezují nákladní čluny s uhlím, zamezují jim přístup na místa, kde dříve běžně chytali a také je dle jejich tvrzení pohyb mezi čluny, či v jejich blízkosti, nebezpečný. Ba co víc, neustálý pohyb nákladních člunů v této oblasti plaší ryby a rybáři se tak musí za úlovkem vydávat mnohem dále od svého domova.

Uhelné elektrárny svou činností negativně ovlivňují také zdraví místních obyvatel a vývoj fauny a flóry. Spalovací procesy emitují do atmosféry mj. pevné částice neboli polétavý prach, zkráceně PM. Částice označené jako PM 10 jsou menší než 10 µm, PM

2,5 jsou menší než 2,5 μm . Uvedené pevné částice jsou tak malé, že mohou pronikat do lidského organismu a ukládat se v plicích, nanočástice dokonce mohou proniknout až do krevního řečiště²³. Při spalování uhlí v elektrárnách dochází k emisi řady dalších znečišťujících a škodlivých látek, jako jsou oxidy dusíku (NO_x), oxidy síry (SO_x), či těžké kovy jakými jsou rtuť, arsen, kobalt, kadmium, selen či olovo. Všechny tyto prvky mohou mít negativní účinky na zdraví člověka, osoby opakovaně vystavené zvýšenému množství zmíněných látek, jsou ohroženy např. chronickým kašlem, astmatem, srdečním onemocněním či rakovinou plic. Postiženy těmito látkami mohou být také rostliny, což negativně ovlivňuje výnosy okolních zemědělců. Přírodní prostředí je poškozováno např. skrze kontaminaci půdy či vody, stejně tak jej poškozují kyselé deště. Uvedené negativní dopady spalovacího procesu uhlí, pak mohou nadále způsobovat úhyn živočichů ve vodních nádržích či kumulaci škodlivých látek ve svalovině pasoucích se zvířat.

Dokumentaristé na Bali předkládají možnou alternativu k uhelným elektrárnám. Je jí solární energie, která však vyžaduje velké množství volné plochy, zejména pokud by měla plně pokrýt potřebu domácnosti. V současnosti je solární energie primárně vnímána jako možnost snížení části nákladů na chod domácnosti. Svědeckou výpověď přináší pan Gung Kayon, který část elektrické energie potřebné pro chod své budovy generuje díky fotovoltaickým / solárním panelům. Dle slov pana Kayona je možné ušetřit 10 000 indonéských rupií měsíčně, při pokrytí plochy 1 m² solárními panely. Solární energie je dobře využitelnou alternativou, zejména pak v místě s tropickým klimatem, současně se však jedná o řešení velmi náročné na volnou plochu, které je na tomto poměrně hustě osídleném ostrově nedostatek. Dalším mínusem je finanční náročnost fotovoltaických panelů, tento aspekt by mohl kompenzovat indonéský stát formou dotací či půjček, ovšem dokumentaristé poukazují, že tyto v současnosti v Indonésii dostupné nejsou.

V této podkapitole popsané tři hlavní části dokumentárního filmu *Sexy Killers*, představují primární tematickou náplň, avšak nereprezentují veškerý obsah filmu. Dokumentaristé cestovali na vícero ostrovů indonéského souostroví a ve snímku dále prezentují důkazy podporující jejich tvrzení a svědecké výpovědi osob filmovaných v rámci putování na Kalimantan, Jávu a Bali. Tyto důkazy a podpůrné svědecké výpovědi byly pořízeny např. na ostrově Sulawesi, ve městě Palu. Zde obyvatelé sousedí nejen s uhelnou elektrárnou, ale také se skládkou popílku, který vzniká při spalování uhlí. Tato

²³ PETRLÍK, Jindřich. Polétavý prach - PM. [online].

skládka se nachází v bezprostřední blízkosti lidských obydlí a je nedostatečně zabezpečena. Popílek je zde hromaděn bez dalšího zajištění, dle výpovědi místních obyvatel bylo přislíbeno zakrytí skládky geomembránou, která by zabránila jeho šíření, zejména v případě dešťů či silného větru, ovšem k zakrytí skládky geomembránou nedošlo. Proto i obyvatelé Palu, stejně jako obyvatelé severní části Bali a Jávy, trpí nemocemi, jako je alergie na prach, astma či rakovina. Spojitost onemocnění s blízkostí uhelných elektráren je tedy nasnadě, avšak dokumentaristé objektivně zmiňují i další rizikové aspekty, jako je hojně rozšířená tradice kouření, znečištění způsobené všudypřítomnými dopravními prostředky, pálení odpadu, spalování dřeva a uhlí k vaření, možné dědičné predispozice, aj.

Dále je ve filmu zachycena opakovaná spolupráce environmentální organizace *Greenpeace*, rybářů a obyvatel žijících v blízkosti uhelných elektráren. *Greenpeace* dlouhodobě pomáhá obyvatelům Indonésie vzbudit mediální zájem a povědomí o dané problematice v celosvětovém měřítku.

3.2. Tvůrci filmu

Režiséry dokumentárního filmu *Sexy Killers* jsou indonéští novináři Dandhy Dwi Laksono a Suparta Arz. Producentem je Didit Haryo Wicaksono. Výzkum pro tvůrce filmu odvedl indonéský investigativní novinář Tommy Apriando. Na tvorbě filmu se podílely desítky dalších osob na pozicích kameramanů, zvukařů, střihačů, pilotů dronu apod., avšak tato podkapitola podrobněji představí pouze jmenované osoby, protože tyto jsou hlavními tvůrci.

Dandhy Dwi Laksono

Režisér Dandhy Dwi Laksono se narodil 29. června 1976 na Jávě, v regentství Lumajang. V roce 1998 započal svou novinářskou kariéru v jejímž průběhu pracoval jak pro tištěná média, tak i rádia či televize. V roce 2008 byl indonéskou Asociací nezávislých novinářů vyhlášen nejlepším novinářem, a to za investigativní práci pojednávající o vraždě indonéského aktivisty Munir Said Thaliba.

V roce 2009 založil produkční společnost WatchdoC a jejím prostřednictvím publikuje dokumentární filmy, videa a spoty zaměřené na indonéskou společnost a přírodní prostředí. Dandhy Dwi Laksono tak ustoupil od psaní článků k natáčení

dokumentárních filmů, k tomuto kroku dospěl ve chvíli, kdy si uvědomil měnící se trend způsobu, jakým lidé získávají nové informace. Dle názoru tohoto dokumentaristy lidé projevují nižší zájem o čtení, a politickou a environmentální problematiku raději vnímají prostřednictvím video reportáží či dokumentů. Také z tohoto důvodu zvolil právě YouTube.com, jakožto platformu široce přístupnou pro indonéské i mezinárodní diváky.

Před zveřejněním dokumentu *Sexy Killers* natočil pod hlavičkou své produkční společnosti mnoho dalších úspěšných dokumentárních filmů, např. *Di Balik Tembok Arsip Nasional* (2008), *Kiri Hijau Kanan Merah* (2009), *Baret Coklat* (2010), *Alkinemokiye* (2012), *The Mahuzes* (2017), *Asimetr* (2018). Jeho v současnosti nejznámějším počinem je dokumentární série nazvaná *Ekspedisi Indonesia Biru*²⁴, kterou uzavírá právě snímek *Sexy Killers*.

V roce 2019 byl Dandhy Dwi Laksono zatčen indonéskou policií za příspěvky na síti Twitter, ve kterých sdílel články, obrázky a svá vyjádření ke studentským protestům na ostrově Papua. Zatčen byl na základě zákona ITE; regulujícího výměnu informací v elektronické formě. Tento zákon se stal kontroverzním zejména díky článku regulujícímu hanobení a pomluvy, na jehož základě jsou indonéští novináři kriminalizováni, a to nejčastěji za publikace pojednávající o korupci, podvodech či kritice vlády.

Suparta Arz

Suparta Arz pochází z Aceh, konkrétně z oblasti Geumpang a pracuje jako freelancer. Ucok Parta, jak se mu také říká, procestoval spolu s Dandhy Dwi Laksonem v roce 2015 indonéské ostrovy, a to právě v rámci dokumentární série *Ekspedisi Indonesia Biru*. K projektu jej přizval samotný Dandhy Dwi Laksono a nejednalo se o jediný projekt Laksona, jehož byl Ucok součástí. Suparta Arz momentálně přispívá články na stránce acehkita.com, kterou založil v roce 2003 právě Dandhy Dwi Laksono.

Didit Haryo Wicaksono

²⁴ Expedice Modrá Indonesie

Didit Haryo Wicaksono je producentem dokumentárního filmu *Sexy Killers*. Pracuje také pro Greenpeace na pozici vedoucího kampaně pojednávající o klimatu a energii v Indonésii.

Tommy Apriando

Tommy Apriando narozen 10. dubna roku 1989 na ostrově Sumatra, v provincii Lampung, pracoval jako novinář. Při tvorbě dokumentu prováděl výzkum a zastupoval také roli kameramana. Svůj profesní život věnoval zejména tématice environmentalismu a byl známý pro svou práci odhalující korupci v prostředí těžebních společností operujících na Kalimantanu. Tommy Apriando již ve své činnosti nepokračuje, zemřel začátkem roku 2020 v nedožitých 30 letech.

3.3. Natáčení a distribuce

Dokumentární film *Sexy Killers* byl natočen v rámci expedice nazvané *Ekspedisi Indonesia Biru*. Jak již bylo uvedeno, na tuto expedici se vydali Dandhy Dwi Laksono a Suparta Arz, kteří putovali po indonéských ostrovech bez doprovodného týmu a k přepravě jim sloužily pouze dva malé skútry. Na cestu okolo Indonésie se vydali 1. ledna roku 2015 a své putování ukončili 31. prosince téhož roku. Putování započali v jávské provincii Banten odkud se vydali napříč celým ostrovem Jáva, pokračovali na ostrov Bali, dále přes ostrovy Nusa Tenggara, až na Papuu, Moluky, Sulawesi, Kalimantan a Sumatru, odkud pokračovali na Jávu, kde svou cestu po 365 dnech ukončili.

Dle slov investigativního novináře Laksona, bylo cílem této cesty zdokumentovat širokou škálu témat, jako např. biodiverzita v indonéském souostroví, kultura, ekonomické aktivity obyvatelstva, energetika a přírodní prostředí. S ohledem na cíl pokrýt všechna tato témata, bylo v rámci expedice natočeno celkem dvanáct dokumentárních filmů. Tyto dokumenty pak byly mezi roky 2015 a 2019 nahrány na platformu Youtube.com, konkrétně na kanál WatchdoC Images.

Mezi nejznámější dokumentární filmy natočené v průběhu expedice patří např. *Samin vs. Semen* – o problematice cementáren v provincii Střední Jáva, *Kala Benoa* - o plánované výstavbě umělých ostrovů v zátocce Benoa na Bali, *Asimetrís* - o dopadech pěstování palmy olejné, a samozřejmě *Sexy Killers*. Na kanále WatchdoC Images jsou kromě kompletních dokumentárních filmů dostupná také kratší videa se záběry, které se

již do samotných filmů nedostaly, ale také videa dokumentující průběh natáčení a rozhovory s tvůrci.

Film *Sexy Killers* vytvořila indonéská nezávislá produkční společnost WatchdoC. Jak již bylo uvedeno, tuto produkční společnost založil v roce 2009 novinář a dokumentarista Dandhy Dwi Laksono. Jedná se o soukromou produkční společnost, která produkuje komerční tvorbu na podporu dokumentární produkce o lidských právech, sociální spravedlnosti a životním prostředí. WatchdoC zveřejňuje veškerou tvorbu na internetové platformě YouTube.com, konkrétně na svém kanále nazvaném WatchdoC Images. Kanál WatchdoC Images byl založen 8.1.2015, odebírá jej 643 tis. uživatelů, celkem disponuje 70 172 125 zhlédnutími, přičemž pouze dokumentární film *Sexy Killers* má na YouTube 35 728 446 zhlédnutí.

Dokument Sexy Killers měl premiéru 5. dubna roku 2019, tedy necelé dva týdny před prezidentskými volbami, které se konaly 17. dubna 2019. Na kanál WatchdoC Images byl 7. dubna 2019 nahrán trailer tohoto dokumentárního filmu a 13. dubna 2019 byl na tomto kanále zveřejněn celý film. S ohledem na blízkost data zveřejnění filmu a prezidentských voleb, byli tvůrci filmu obviňováni z podjatosti a ze sledování vlastních politických zájmů, či z vyzývání k neúčasti na volbě nového prezidenta. Pozornost snímek vzbudil také v médiích. Podrobněji se bude těmto reakcím věnovat následující podkapitola.

Samotná produkční společnost WatchdoC uspořádala roadshow v lokalitách, které jsou přímo ovlivňovány těžebním a energetickým průmyslem, konkrétně se jednalo mj. o města Serang, Indramayu, Cirebon, Cilacap, Bantang, Jepara, Surabaya, Sember, Probolinggo a Singraja. Dle vyjádření Didit Haryo Wicaksona, byl dokumentární snímek promítán na více než 476 místech napříč celou Indonésií, v těchto případech se však jednalo o individuální promítací akce organizované příznivci tohoto filmu²⁵.

3.4. Politická a mediální odezva

Dokumentární film *Sexy Killers* zaznamenal na YouTube značný úspěch a v průběhu prvních dvou týdnů dosáhl přibližně na 20 milionů zhlédnutí. Přilákal tak pozornost médií jako je The Jakarta Post, CNN Indonesia, Suara, IDN Times, VOA Indonesia, Antara News či Inside Indonesia. O virálním dokumentu informovala také

²⁵ The Jakarta Post. Indramayu halt Sexy Killers. [online]

mezinárodní média a skupiny zaměřené na problematiku přírodního prostředí, například Mongabay, 350 a Greenpeace.

Většina článků zmiňujících předmětný dokumentární film, byla publikována až po jeho zveřejnění na YouTube, a zmiňují proto převážně jeho úspěch a průběh promítacích akcí. Právě promítání tohoto snímku, ať už byla uspořádána společností WatchdoC nebo individuálními podpůrnými skupinami, přitáhla pozornost médií. Důvodem byl rozsah promítacích akcí, jejichž počet dosáhl bezmála půl tisíce a bohužel také incident, který se odehrál ve městě Indramayu na ostrově Jáva.

Ve městě Indramayu byl dokumentární film *Sexy Killers* promítán 11. dubna 2019 a jednalo se o akci uspořádanou společností WatchdoC ve spolupráci s Greenpeace. Ve chvíli, kdy se film blížil konci, požádal pracovník zastupující organizaci kontrolující řádný průběh voleb, o ukončení promítání filmu a jeho předložení ke kontrole a případné cenzuře. Jedna z premis odůvodňujících žádost k ukončení promítání filmu zněla, že film očeřňuje prezidentské kandidáty a členy jejich volebních kampaní. Sám režisér Lacksono v souvislosti s touto událostí uvedl, že v jiných lokalitách k ničemu podobnému nedošlo a poukázal na skutečnost, že v oblasti Indramayu místní obyvatelé dlouhodobě odmítají plánovanou výstavbu tepelné elektrárny. Také producent Didit Haryo Wicaksono byl přítomen na oficiálních promítání a odmítl nařčení, že film a zejména blízkost mezi jeho uveřejněním a prezidentskými volbami, sleduje politické zájmy jeho tvůrců či nabádá diváky k neúčasti na prezidentských volbách. Dle tvůrců jsou všechna ve filmu zveřejněná data běžně dostupnými a ověřenými informacemi, nemůže se proto jednat o žádná falešná obvinění či pomluvy.

Dále také v tisku prezentovali skutečnost, že mnohé univerzity neumožnily promítání na univerzitní půdě, přestože promítání vyloženě nezakázaly. Důvodem pro zrušení promítací akce bylo například obsazení rezervované učebny. Následně pak univerzity požádaly o změnu data promítání, které bylo navrženo na období po skončení prezidentských voleb.

4. Komentář překladu dokumentárního filmu *Sexy Killers*

Tato kapitola pojednává o překladatelsky zajímavých jevech, se kterými jsem se musela vypořádat v průběhu tvorby titulkového překladu indonéskeho dokumentárního filmu *Sexy Killers*. Vzhledem k omezenému rozsahu magisterské práce, bohužel není možné zahrnout všechna úskalí překladu z indonéskeho jazyka do jazyka českého. Anotace překladu je proto zaměřena na dva hlavní okruhy.

Zprvce se jedná o překlad a skloňování vybraných proprií a apelativ, druhý okruh pojednává o vyjádření času v indonéštině a jeho překladu do češtiny. Tyto dva okruhy jsem zvolila nejen proto, že mi proces překladu komplikovaly, ale také z toho důvodu, že přístup k jejich překladu je v rámci translace dokumentárního filmu unikátní.

Text dvojice uvedených okruhů je s ohledem na přehlednost vystavěn velmi podobně a v případech, kdy je to možné, kopírují následující vzor. Jednotlivé jevy jsou v prvé řadě stručně definovány, poté následují vybrané příklady titulků doplněné o komentář osvětlující konkrétní znění překladu, součástí tohoto komentáře je v relevantních případech také kontext.

4.1. Překlad a skloňování vybraných proprií a apelativ

Podstatná jména, jinak také substantiva, dělíme na apelativa (obecná jména) a propria (vlastní jména)²⁶. Ani jedna z těchto kategorií primárně nepůsobí jako výrazně problémová z hlediska překladu. V procesu translace z indonéskeho jazyka do jazyka českého, jsem se však potýkala s problémem skloňování indonéskeých vlastních jmen a překladem specifických pojmů, které svým významem nejsou blízké české kultuře nebo jsou součástí odborné terminologie. Konkrétně se jednalo o (a) skloňování jmen indonéskeých občanů, (b) překlad pojmenování indonéskeých administrativních celků, organizací, institucí a (c) překlad specializovaného lexikonu, zaměřeného např. na oblast těžby, indonéskeých reálií či idiomů.

Jednotlivé oddíly této podkapitoly obsahují příklady a objasnění mnou zvoleného překladu titulků k vybranému dokumentárnímu filmu, se zaměřením na výše uvedené kategorie. Důležitou součástí volby znění jednotlivých titulků je také snaha o naplnění všech pravidel pro titulkování dokumentárních filmů a vytvoření textu vhodného pro osoby neznalé indonéske kultury.

²⁶ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda, s. 201.

4.1.1. Skloňování osobních jmen

Jak již bylo uvedeno, pojem *propria* odkazuje na vlastní jména; tzn. pojmenování, a to především míst a osob. V případě pojmenování míst i osob se často jedná o tzv. víceslovná *propria*, v indonéštině např. Labuan Bajo v češtině zase Uherské Hradiště. Indonéská vlastní jména není nutné v rámci překladu titulků nijak komplikovaně měnit, výjimkou může být zvolení více či méně rozlišného zápisu, problematická však bývá jejich deklinace. Skloňování je o to více matoucí, pokud se jedná právě o zmíněná víceslovná *propria*.

Indonéština, v tomto případě jazyk výchozí, nezná skloňování. Při převodu do jazyka cílového, češtiny, je však nutné některá *propria* skloňovat, nebo jednotlivé věty přeformulovat tak, aby se překlad obešel i bez řádné deklinace.

V rámci překladu zvoleného dokumentárního filmu, bylo nejvíce náročné skloňování antroponym, tedy osobních jmen, proto je tato podkapitola zaměřena právě na uvedenou problematiku, která je důležitá pro vytvoření řádných a přirozeně působících titulků.

Protože se mi nepodařilo dohledat žádný zdroj, který by pojednával o skloňování indonéských jmen v češtině, je nutné se řídit všeobecnými pravidly deklinace cizích jmen. Zmínit všechny podstatné aspekty a pravidla týkající se této problematiky by samo o sobě vydalo za samostatnou diplomovou práci, proto od podobné snahy upouštím. Důvodem je také skutečnost, že jména indonéských obyvatel vycházejí ze značného množství jazyků, jako je balijština, javánština, hindština, arabština, španělština, portugálština, angličtina, nizozemština, čínština, japonština apod., což toto téma ještě více komplikuje. Z těchto důvodů níže zmiňuji pouze ta pravidla skloňování cizích jmen, které jsem reálně při překladu využila.

Všechny potřebné informace ke skloňování cizích jmen je možné dohledat na internetu, velmi nápomocný je zejména vědecký časopis *Naše řeč* a *Internetová jazyková příručka* Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR.

- Jména rodu mužského zakončená na tvrdou souhlásku (-r, -d, -n)

00:38:20 --> 00:38:26	
<i>yang tak lain adalah saudara kandung Geribaldi Thohir sang pemilik Adaro.</i>	Erick není nikdo jiný než bratr Geribaldi Thohira, vlastníka PT. Adaro Energy.

00:22:32 --> 00:22:35	
<i>4 perusahaan terkait keluarga Luhut Pandjaitan,</i>	4 společnosti navázané na rodinu
	genpor v. v. Luhut Pandjaitana,

01:08:04 --> 01:08:08	
<i>mantan wakil panglima TNI</i>	bývalý zástupce velitele indonéské armády,
<i>di masa Presiden Abdurrahman Wahid.</i>	za vlády prezidenta Abdurrahman Wahida.

„Skloňování orientálních jmen v češtině se řídí zakončením slova. Skloňovací koncovku přejímá zásadně poslední slabika jména²⁷.“ Jméno rodu mužského zakončené na tvrdou souhlásku skloňujeme podle vzoru pán nebo hrad²⁸. U víceslovných jmen je skloňována zpravidla pouze poslední část jména, případně první a poslední²⁹. V souladu s těmito pravidly je v uvedeném příkladu skloňována pouze druhá část jména, ve druhém pádě a dle vzoru pán.

- Jména rodu mužského zakončená na -o

00:38:13 --> 00:38:16	
<i>Adapun juru bicara Tim Kampanye Nasional</i>	
<i>Joko Widodo</i>	Je tu také Erick Thohir,
00:38:16 --> 00:38:20	
<i>dalam pemilihan presiden 2019 adalah Erick</i>	mluvčí prezidentské kampaně
<i>Thohir,</i>	Joko Widoda, pro rok 2019.

01:12:04 --> 01:12:11	
<i>di mana direktur komunikasi dan media</i>	Vedoucím pro komunikaci a média je
<i>dijabat oleh adiknya sendiri, Hashim</i>	
<i>Djojohadikusumo.</i>	bratr Prabowa, Hashim Djojohadikusumo.

²⁷ Naše řeč. Jak v češtině zacházet se jmény z východoasijských jazyků. [online].

²⁸ Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská. [online].

²⁹ Internetová jazyková příručka. Osobní jména víceslovná. [online].

00:38:26 --> 00:38:30	
<i>Erick Thohir juga kawan dekat</i>	Již od základní školy je Erick Thohir
<i>Sandiaga Uno sejak Sekolah Dasar</i>	blízkým přítelem také Sandiaga Una.

„Jména zakončená v psané i ve vyslovované podobě na *-o* se skloňují podle vzoru „pán“ a koncové *-o* se v nepřímých pádech odsouvá (výjimkou je 5. p., který je totožný s 1. p.). Patří sem jména domácí i cizí (*Laco, Kvido, Zeno, Marko, Nero, Boccaccio* [bokačo], *Emilio, Caravaggio* [karavadžo], *Hirohito, Romeo* – 2. p. *Laca, Kvida, Zena, Marka, Nera, Boccaccia* [bokača], *Emilia, Caravaggia* [karavadža], *Hirohita, Romea*)³⁰.“

Jméno indonéskeho prezidenta je tedy také skloňováno podle vzoru pán. Podstatné je neopomenout odsunutí koncového *-o*, tzn. Widoda, nikoli Widodoa. Stejně pravidlo platí pro skloňování jména Prabowo. Existují také případy, kdy je možné *-o* nevypustit, není to však podmínka. Jediným případem, kdy koncové *-o* musí zůstat na svém místě, jsou jednoslabičná jména³¹. Na totožném principu je založeno skloňování jména podnikatele Sandiaga Una, nikoli tedy Sandiaga Uno ani Sandiaga Unoa.

- Jména rodu mužského zakončená na *-i*

00:05:06 --> 00:05:09	
<i>Salah satunya, bagi keluarga Komari.</i>	Jedněmi z místních je rodina Komari.

„Česká příjmení končící ve výslovnosti i v písmu na *-i* jsou spíše výjimečná (*Darmopiši, Bezstarosti*) a zůstávají obvykle nesklonná (pouze ve 3. a 6. p. se občas připojuje koncovka *-ovi*). Ostatní jména zakončená na *-i, -y* jsou cizího původu a skloňují se pomocí zájmených koncovek (1., 5. p. *Luigi, Bondy, Tony, Petöfi, Percy, Verdi*)³².“ V tomto konkrétním případě jsem se rozhodla uvést jméno rodiny v prvním pádě. Případná snaha o připojení koncovky *-ovi*, je dnes v češtině stejně obvyklá jako její vypuštění. Zejména u orientálních jmen však připojení této koncovky působí velmi nepřirozeně.

³⁰ Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská. [online]

³¹ Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská. [online]

³² Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská. [online]

Mnou navrhované řešení také eliminuje další případný rozpor, zda by mělo zůstat zachováno písmeno -i-, tzn. rodina Komariových / Komarových.

- Jména rodu mužského zakončená na -u

00:49:04 --> 00:49:06	
<i>Kebun kelapa milik Ketut Mangku</i>	Kokosová plantáž Ketut Mangkua

Postup při skloňování orientálních jmen rodu mužského zakončených slovem i písmem na -u, je v podstatě totožný s předchozími případy. Skloňováno je pouze jméno poslední, u jmen o třech a více částech je skloňováno první a poslední jméno. Vzor pro deklinaci je rod „pán“. V žádném případě nelze v jakémkoli pádě vypustit koncové -u.

- Jména rodu ženského zakončená na -a

00:54:32 --> 00:54:35	
<i>Belum ada pembuktian medis yang mengaitkan secara langsung</i>	Zatím nejsou žádné klinické důkazy,
00:54:35 --> 00:54:39	
<i>antara penyakit Suraya alias Nenek Karimun, dengan debu PLTU.</i>	kteřé by přímo spojovaly onemocnění Surayi, s prachem z elektrárny.

Skloňování ženských jmen zakončených na -a podléhá více pravidlům a variacím, než které uvádím. V souladu s představeným titulkem a v něm zahrnutém jménu Suraya [Suraja], jsou zmíněny pouze náležitosti relevantní ke jménům rodu ženského zakončených na -a, kterým ve výslovnosti předchází měkká souhláska, a ve kterých předchází psanému koncovému -ia/-ya samohláska. Tyto dva typy se totiž řídí stejnými pravidly a oba výhodně odpovídají jménu z titulků.

„Kromě jmen zakončených v písmu na -ia se jména tohoto typu (*Dáša, Máša, Zoja, Maya, Sonya*) skloňují pravidelně podle vzoru „žena“. Pravopisnou výjimkou je 2. p., kde

píšeme v koncovce *-i*. Jména, ve kterých předchází koncovému *-ia/-ya* samohláska (*Gaia* [gaja], *Maia* [maja], *Maya* [maja]), se také skloňují podle vzoru „žena“³³.

V celém titulkovém překladu filmu se snažím zachovat jednotu a vždy skloňovat pouze poslední část jména, pokud jsou části tři, pak první a poslední část. Tento postup je vhodný také s ohledem na již zmíněný pestrý původ jmen indonéských obyvatel, kdy by tato strategie měla ve většině případů fungovat současně např. na jména arabská, čínská, vietnamská, japonská i anglická. Rod je u osobních jmen určován jednoduše, podle pohlaví jeho nositele. Podoba jmen je v prvním a pátém pádě totožná.

4.1.2 Překlad obecných pojmenování územních samosprávných celků

Translace apelativ, tzn. substantiv ve formě obecných názvů, je ve většině případů poměrně nenáročná. Jednou z výjimek v případě překladu z indonéštiny do češtiny, vztahujícího se k textovému obsahu dokumentárního filmu *Sexy Killers*, je překlad obecných pojmenování územních samosprávných celků.

Administrativní členění území Indonéské republiky, je možné přirovnat k územnímu členění republiky České, nakořik jednotlivé celky disponují větší či menší mírou autonomie na centrální vládě. Indonéské územní samosprávné celky jsou členěny následovně;

- *provinsi* - provincie
- *kabupaten* - regentství
- *kota* - města
- *kecamatan* - subdistrikty měst
- *desa* (rurální vesnice), *kelurahan* (městské vesnice) - vesnice

Problémovým prvkem uvedených překladů je, že byly převzaty z podoby, jakou zaujímají např. v dánštině či angličtině. Oba tyto jazyky jsou germánské, výrazy pro pojmy jako je *provincie* či *regentství* mají velmi podobné, a proto lze jen hádat, z jakého jazyka byly tyto pojmy přeloženy do češtiny. Český překlad jednotlivých indonéských administrativních celků, může vycházet také z historické přítomnosti nizozemců v

³³ Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská. [online]

Indonésii. Otázkou však zůstává, zda je tento způsob překladu vhodný i v dílech určených široké veřejnosti, tedy mimo vzdělávací instituce, potažmo akademické obce.

Při tvorbě titulků k dokumentárnímu snímku *Sexy Killers*, jsem se rozhodla neužívat výše uvedených českých překladů. Toto rozhodnutí jsem učinila na základě následujících skutečností. (a) V českém jazyce odkazují pojmy jako *subdistrikt*, *provincie* či *regentství*, pouze k jednotkám územního uspořádání v cizích zemích, český mluvčí tedy tyto pojmy zná, ovšem jen málokterý si je vědom role těchto celků či vztahu jejich nadřazenosti a podřazenosti. (b) Dokumentární film je sice primárně určen k rozšíření nových informací, avšak v průběhu jeho překladu je kladen důraz zejména na funkční převedení do cílového jazyka, které rezultuje ve správné pochopení sdělované informace, nikoli na odbornou přesnost.

Na základě uvedených argumentů, volím tyto překlady a překladatelské postupy;

1. částečná ekvivalence

- *provinsi* - kraj

00:20:46 --> 00:20:51	
<i>oleh Kementrian, oleh Provinsi</i>	skrze ministerstvo a správy krajů,
<i>maupun oleh Kabupaten dan Kota.</i>	dokonce i okresů a měst.

Pojem *provincie* byl v několika málo případech nahrazen slovem *kraj*. Překladatelské řešení většiny případů, kdy původní text zahrnoval pojem *provinsi*, je zahrnuto v bodě 3.

- *kabupaten* - okres

00:42:35 --> 00:42:39	
<i>Selain Kabupaten Batang</i>	Nákladní čluny s uhlím nesměřují pouze
<i>dan sejumlah PLTU di pesisir Jawa</i>	do okresu Batang a několika elektráren...

- *kecamatan* - okres

Pojem *kecamatan* nebyl v textu filmu *Sexy Killers* ani jednou použit, uvedený český překlad je tedy pouhým návrhem.

2. úplná ekvivalence

- *kota* - města / město

00:04:16 --> 00:04:20	
<i>Sejumlah petani di pinggiran Kota Samarinda, Kalimantan Timur,</i>	Na okraji města Samarinda ve Východním Kalimantanu,

Výraz *město* je zachováno, protože pomáhá porozumění cizímu propriu (pomáhá začlenit do odpovídající kategorie, t.j. sídlo, instituce, atd.).

- *desa, kelurahan* - vesnice

00:06:37 --> 00:06:41	
<i>Salah satunya Nyoman Derman dari desa Kertabuana...</i>	Jedním z nich byl Nyoman Derman z vesnice Kerta Buana...

3. zjednodušení

- *provinsi* - absence překladu

00:12:53 --> 00:12:55	
<i>...hanya di Provinsi Kalimantan Timur.</i>	...a to pouze na území Východního Kalimantanu.

Jak již bylo uvedeno, pojem *provincie* byl v několika málo případech nahrazen slovem *kraj*. Ve zbylých částech textu jsem problém vyřešila vynecháním překladu slova *provinsi*, nakoľik toto řešení působí nejméně rušivě a současně nijak nebrání pochopení významu. Při volbě této překladatelské strategie je velice důležité dodržet řádný pravopis, tzn. psaní názvu s velkým počátečním písmenem, a to i v případech dvouslovných názvů, tak jak je to uvedeno v příkladu.

Protože podkapitola 4.1.2 pojednává výhradně o překladu obecných pojmenování indonéských územních samosprávných celků, závěrem jsou ve stručnosti uvedena překladatelská rozhodnutí týkající se translace pojmenování některých ostrovů a měst.

Indonéské ostrovy Sulawesi a Kalimantan, jsou v Česku známé především pod názvy Celebes a Borneo. V prvním případě se jedná o zastaralé označení, které je odkazem historické nadvlády Nizozemců a jejich přítomnosti v regionu indonéského souostroví obecně. V případě druhém se jedná o označení ostrova, jehož území spadá pod správu několika různých států. Z těchto důvodů v titulkovém překladu nejsou názvy Celebes ani Borneo použity, přestože jsou v českém prostředí rozšířenější nežli Sulawesi a Kalimantan. Cílem dokumentárních filmů je diváky poučit a předat jim nové aktuální informace, tomuto záměru by tedy měl odpovídat i překlad titulků.

Obdobné rozhodnutí bylo učiněno i v případě překvapivě hojně používaného zápisu pojmenování hlavního města Indonésie - Džakarta. Jedná se o prvotní způsob českého zápisu, který odpovídá výslovnosti v českém jazyce. Název indonéského hlavního města je však v přiloženém překladu vždy zapsán jako Jakarta, nakolik se jedná o soudobý způsob českého zápisu.

4.1.3. Překlad názvů organizací a institucí

Překlady názvů indonéských organizací a institucí jsou často problematické, zejména kvůli nepodobnosti obou systémů a kultur. V rámci vybraného filmu se jedná zejména o názvy ministerstev, správních oddělení, odborů apod. Dále se jedná např. o názvy organizací spojených s islámem a muslimskou kulturou. Níže jsou uvedeny jednotlivé příklady ze zmíněných kategorií. Připojen je také popis postupu translace, který lze aplikovat na obdobné případy. Navrhovaný postup a proces překladu je samozřejmě individuální. Již zmíněnou komplikací samozřejmě je chybějící česká odborná literatura na téma převodu jazyka mezi indonéštinou a češtinou.

- názvy ministerstev, správních oddělení, odborů

00:16:35 --> 00:16:41	
<i>Simaklah jalannya rapat antara Komisi 7 DPR dan Pejabat Kementerian Energi dan Sumber Daya Mineral.</i>	Zhlédněte slyšení parlamentního výboru pro energetiku a těžbu s představiteli

00:16:41 --> 00:16:46	
<i>serta 290 pemilik tambang batu bara ini.</i>	Ministerstva energetiky a minerálních zdrojů a 290 majiteli uhelných dolů.

Indonéská republika má velké množství ministerstev, které v rámci České republiky neexistují nebo je jejich obor součástí jiného ministerstva. Příkladem ministerstva, jehož ekvivalent bychom v Česku jen stěží našli, je *Kementerian Koordinator Bidang Kemaritiman dan Investasi Republik Indonesia* - Koordinující ministerstvo námořních záležitostí a investic. Příznivější je pak název *Kementerian Koordinator Bidang Perekonomian Indonesia* - Koordinující ministerstvo pro finanční záležitosti apod.

Součástí textu z uvedeného příkladu je *Kementerian Energi dan Sumber Daya Mineral* - Ministerstvo energetiky a minerálních zdrojů. První polovina překladu je nenáročná, ovšem *Sumber Daya Mineral* lze přeložit jako minerální zdroje, minerální suroviny či nerostné zdroje. O konečném znění názvu proto rozhodly až internetové stránky. Problém s dohledáním podobných článků je pouze ten, že neuvádějí originální názvy v indonéštině, proto nelze přímo dohledat český překlad. Překladatel musí prvně dle svých schopností a zkušeností vytvořit možný překlad a teprve pak vyhledává případné shody.

V době, kdy byl film překládán, nebylo možné dohledat žádný souhrnný český seznam indonéských ministerstev, proto jsem aplikovala uvedený postup. Dnes (20.06.2021) podobný seznam již dostupný je na stránkách Svazu průmyslu a dopravy České republiky. Aktuální české překlady několika indonéských ministerstev lze vyhledat také v článcích zveřejněných na internetových stránkách Velvyslanectví České republiky v *Jakartě* a Velvyslanectví Indonéské republiky v *Praze*, je jich však minimum.

Překlad však i nadále může komplikovat skutečnost, že se názvy indonéských ministerstev nezvykle často mění.

Ještě obtížněji, než je tomu v případě ministerstev, nalezneme překlady pojmenování indonéských úřadů, odborů, správních institucí atd. V podobných případech je vhodné v první řadě nalézt oficiální anglický překlad. Díky tomu se zvýší pravděpodobnost nalezení českého překladu, např. na stránkách jako je www.linguee.cz,

nakolik překladů z aj do čj. existuje více než z ind. do čj. Tento postup však znamená dvojí překlad, a proto i vyšší riziko nepřirozeně znějícího překladu.

01:05:58 --> 01:06:02	
<i>Dari dokumen tentang kepemilikan perusahaan di Departemen Hukum dan HAM</i>	V záznamech z Odboru pro právní a lidskoprávní záležitosti,

Postup při překladu *Departemen Hukum dan HAM* je totožný s výše uvedeným. V současnosti je možné nalézt vzory pro překlad např. na internetových stránkách Velvyslanectví České republiky v Jakartě. Sporný je však překlad pojmu *departemen*. Tento pojem lze přeložit jako odbor i jako ministerstvo. Pro dokončení překladu je tedy nutné dohledat důkaz, že i indonéská ministerstva jsou tvořena jednotlivými odbory, a že takovýto odbor opravdu existuje. Tuto informaci lze dohledat např. na indonéské mutaci Wikipedie. Protože se název tohoto odboru od nadřazeného ministerstva liší pouze ve slovech *departemen* a *kementarian*, je zřejmé, že *departemen* v uvedeném překladu nelze přeložit také jako ministerstvo.

- názvy společností, organizací a skupin

01:11:02 --> 01:11:08	
<i>yaitu Kalla Arebama dan PT. Kalla Electrical System yang bekerja sama dengan PLN.</i>	Jsou to Kalla Arebama a PT. Kalla Electrical System, které spolupracují se Státní elektrárenskou společností.

V titulcích filmu převládají názvy akciových společností, které samozřejmě nejsou v cílovém jazyce změněny. Překládat název společnosti, přestože by dával v cílovém jazyce smysl, je nežádoucí. Stejně tak je v překladu ponechána zkratka *PT*, která je vždy uvedena i ve výchozím jazyce. *PT* neboli *Perseroan terbatas*, lze do češtiny přeložit jako *Kapitálová obchodní společnost*. V určitých případech bylo také nutné před *PT* přidat výraz *společnost*. Těchto případů je více zejména v první polovině filmu, právě proto, aby si uvědomil, že všechny organizace nesoucí v názvu *PT* jsou akciové společnosti.

00:22:29 --> 00:22:32	
<i>Menurut laporan Jaringan Advokasi Tambang</i>	Dle zprávy síť nevládních organizací JATAM,
<i>atau JATAM ,</i>	
00:22:32 --> 00:22:35	
<i>4 perusahaan terkait keluarga Luhut Pandjaitan,</i>	4 společnosti navázané na rodinu genpor v. v. Luhut Pandjaitana
00:22:32 --> 00:22:35	
<i>memiliki 50 lubang tambang.</i>	vlastní celkem 50 povrchových dolů.

Tento titulěk na první pohled nabízí hned několik možností překladu. V první řadě se nabízí možnost přeložit název společnosti. To však není nutné, protože hlavní informací v tomto souvětí není název firmy. K dokončení překladu proto postačí zjistit zaměření dané společnosti, aby bylo možné doplnit akronym JATAM o přívlastky, které alespoň trochu přiblíží povahu společnosti.

Jaringan Advokasi Tambang je síť nevládních a místních organizací, které bojují proti nelegální těžbě a snaží se odhalit politickou elitu na pozadí těžebního průmyslu. K převedení této informace na diváka tedy není nutné název překládat. Nezávislost na vládě je vyjádřena přívlastkem a zaměřením na odhalení vlastníků dolů a rozsahu jejich majetku je součástí zbytku souvětí. Pokud překladatel disponuje dostatečným prostorem, je možné zahrnout více doslovný překlad. Při překladu titulků je vše omezeno časem i počtem znaků, proto jsou zahrnuty pouze nejdůležitější informace.

4.1.4. Překlad specializovaného lexikonu

Specializovaný lexikon představím pouze velmi stručně. Okruhy na které byly jednotlivé pojmy zaměřeny spadaly do oblasti těžby, lékařství, lodní přepravy, rybářství, průmyslu či životního prostředí. Postup překladu v podstatě odborného textu je totožný s postupem překladu popsáním v části 4.1.3. Nesmírně důležité je však pracovat právě s odbornými texty z daného oboru. Opět zde platí pravidlo, v první řadě se pokusit laicky přeložit daný termín a poté v odborné literatuře hledat zavedené termíny, jejichž definice většinou odpovídá prvotnímu, řekneme laickému pokusu o překlad.

00:57:35 --> 00:57:39	
<i>yang seharusnya dikapalkan</i>	který by měl být přepraven a zlikvidován
<i>dan dibuang di tempat khusus limbah B3</i>	na místě vyhrazeném pro toxický
00:57:39 --> 00:57:42	
<i>atau Bahan Berbahaya dan Beracun.</i>	a nebezpečný odpad.

00:58:24 --> 00:58:28	
<i>...ditutup lagi dengan "fly ash" yang baru.</i>	Plachtu znovu zasypali popílkem.

01:02:40 --> 01:02:43	
<i>Selain telah menjalani 9 kali kemoterapi</i>	Vedle již deváté chemoterapie musí paní Novianti
01:02:43 --> 01:02:48	
<i>Novi juga harus melakukan penyedotan cairan hitam di belakang rongga hidungnya.</i>	podstupovat také punkci dutin a odsání hlenu a hnisu.

00:17:39 --> 00:17:43	
<i>Kan, tergantung stripping ratio, Pak.</i>	To (toto) záleží na skrývkovém poměru.
<i>Satu, misalnya 1-5 berarti</i>	Kupříkladu poměr 1:5 ...

V případě všech uvedených překladů, bylo bezpodmínečně nutné pracovat s českou odbornou literaturou. Nejvíce nápomocná je snaha logicky kombinovat dění na obraze, spolu se známými výrazy. Po chvíli hledání se mi vždy podařilo překlad dokončit. Vhodný způsob kontroly je srovnání definic obou výrazů v původním jazyce.

4.2. Překlad a vyjádření času

Přesné vyjádření času děje, je v českém jazyce poměrně důležitým faktorem, který je neopomenutelný za účelem zachování logičnosti a nutně také pochopení výpovědi. Rozsah, jakým jsou mluvčí českého jazyka závislí na korektním vyjádření času, si mnozí uvědomí teprve při studiu cizího jazyka. Rozdílný způsob vyjadřování času pro mnohé

představuje značnou komplikaci a pochopení této problematiky může vyžadovat osvojení si rozdílného způsobu myšlení.

Indonéští mluvčí naopak jen málokdy cítí nutnost precizně rozlišovat jednotlivé časy, a i proto je indonéština mnohdy označována za jazyk jednoduchý. Vymezení času v indonéském jazyce opravdu není z gramatického hlediska komplikované, jak bude níže podrobněji rozvedeno, avšak tato zdánlivá jednoduchost je kompenzována významným důrazem na logiku a kontext. Logika je však určitý způsob myšlení, který je do značné míry ovlivněn kulturou, jíž je také součástí.

Základní a velmi stručné definování rozdílu mezi vyjádřením času v češtině a indonéštině je následující. Čas je v českém jazyce vyjádřen slovesnými tvary a jeho specifikace je nezbytná pro pochopení textu (děje filmu). V tomto ohledu je tedy vyjádření času povinné. Na opačné straně spektra stojí jazyk indonéský. Indonéština čas systematicky nevyjadřuje, tzn. že časové určení musí být do českého překladu často doplněno na základě logické úvahy, protože v indonéském originále chybí. Přesto indonéština disponuje způsoby, kterými dokáže vyjádřit čas. V indonéském jazyce se za účelem vyjádření času tvar slovesa nemění. Čas je určen z kontextu (4.2.1.) nebo doplněním příslovečného určení času (4.2.2.).

4.2.1. Absence výrazů vymežujících časové období

Jak již bylo uvedeno, vyjádření času je v českém jazyce nesmírně důležité, nakolik se podílí na pochopení výpovědi, ale nabízí také různý podtext, a tedy i způsob interpretace či prezentace daného sdělení. V indonéském jazyce naopak konkretizování času není bezpodmínečně nutné a nadužívání prostředků specifikujících časový rámec může působit nepřirozeně. Rozsah a četnost využití těchto prostředků jsou také rozdílné v indonéštině spisovné a nespisovné. Indonéský jazyk je tedy v tomto ohledu výrazně nepodobný jazyku českému, a překladatel často musí tuto skutečnost kompenzovat a sám zvolit patřičné časování.

00:00:55 --> 00:01:00	
<i>Yang tidak kita lihat sehari-hari</i>	Co naopak denně nevidíme je,
<i>adalah bagaimana listrik bisa sampai ke ruangan ini.</i>	jak se elektřina dostala až do této místnosti.

Samotný indonéský výrok neobsahuje žádná slova, která by konkretizovala časové období. Za těchto podmínek tedy nelze vyloučit další možný překlad, např. „Co naopak denně nevidíme je, jak se elektřina dostane až do této místnosti.“ Další varianty, jako např. „Co jsme naopak denně neviděli je, ...“ lze vyřadit čistě na základě faktu, že se jedná o úvodní slova daného dokumentárního filmu a také na základě promítaných scén. Takto však lze uvažovat pouze díky kontextu, který dodává promítaný obraz. Pokud by toto souvětí bylo vytrženo z veškerého kontextu, jen těžko by bylo možné zamítnout různé varianty překladu s důrazem na zvolené časování.

01:19:11 --> 01:19:14	
<i>Beberapa hari kemudian, mereka tiba di laut Jawa</i>	O několik dní později připlouvají do Jávského moře

Stejně jako předchozí titulek, ani tento nijak nespecifikuje čas a bez obrazové složky filmu, která doplňuje kontext, není možné vyloučit ani toto znění překladu; O několik dní později připluli do Jávského moře a... Ve filmu je však zobrazována scéna, ve které po rozednění připlouvá loď skupiny Greenpeace a na obzoru spatřuje nákladní čluny s uhlím. Scénu doprovází hudba vzbuzující napětí a pocit naléhavosti. Všechny tyto faktory, dle mého názoru, umocňuje volba přítomného času. Pochopení výpovědi by však nijak nebránil ani čas minulý.

4.2.2. Výrazy vymezující časové období

Časové období lze v indonéském jazyce vymezit přidáním konkrétních výrazů, jako je *tadi malam, kemarin, lusa, sudah, pernah*, apod. Jedná se o příslovečná určení času, což je „termín tradiční gramatiky pro výrazy, které umísťují obsah věty v čase“³⁴. Přístup k překladu jednotlivých indonéských příslovečných určení času se však liší.

(1) Výrazy jako je *hari ini* - dnes, *malam* - večer, *besok* - zítra, je nutné zahrnout do českého znění překladu, protože vymezují přesný bod v čase. Jedná se o tzv. časově lokalizující adverbialia, vztahující se k opěrnému bodu v momentě promluvy³⁵. Volba času, kterého se daný titulek týká, tedy není nijak složitá, proto uvedu jen základní příklady.

³⁴ Czechency. Příslovečné určení času. [online].

³⁵ Czechency. Příslovečné určení času. [online].

kemarin - včera

hari ini - dnes

besok - zítra

lusa - pozítří

tadi malam - minulou noc

minggu lalu - minulý týden

00:56:42 --> 00:56:49	
<i>Kemarin ini sudah saya bersihkan,</i>	Tohle jsem včera čistila,
<i>hari ini sudah sehitam ini lagi.</i>	dnes už je to zase takto černé.

Žena na záběru ukazuje současný stav znečištění prachem v jejím domě, ve větách užila slova *kemarin ini* a *hari ini*, časování sloves je proto zřejmé a překlad by byl přesný i bez obrazové složky.

(2) Naopak výrazy jako *sudah*, *sedang*, *sekarang*, *masih*, apod. (a) není vždy nutné doslovně zmínit v překladu, nakoľik mohou pouze vymezovat přibližný časový horizont, tj. minulost, přítomnost, budoucnost a jejich účel ve větě lze uplatnit časováním slovesa. (b) Pokud je však potřeba, pro pochopení a zachování smyslu a stylu výpovědi v cílovém jazyce, zdůraznit a konkretizovat čas děje, je nutné i tyto výrazy zahrnout do překladu samostatně; např. *sudah* - už / již, *sedang* - právě teď / v tuto chvíli, *sekarang* - právě teď / v tuto chvíli, *masih* - stále / pořád / ještě / právě teď. Konkrétní příklady uvádím níže, samozřejmě v souladu s rozlišením výše uvedeným - (a) a (b).

00:45:18 --> 00:45:23	
<i>Ini kecil nih; Bang.</i>	- Tahle je malá.
<i>- 1kg berapa sekarang?</i>	- Kolik za kilo?

(a) Jedná se o větu, kdy není nutné doslovně do překladu zahrnout ekvivalent slova *sekarang*, ale není to ani vyloučeno. Dandhy Laksono v danou chvíli diskutuje s rybářem a snaží se zjistit, jaký zisk přináší lov ryb, v porovnání s prací v elektrárně. Není tedy nutné klást důraz na časový rámeček, jak je uvedeno v předchozím odstavci, účel

výrazu *sekarang* pokryje pouhé časování slovesa. Zmiňuji časování slovesa, přestože v uvedeném překladu žádné není. Za konečnou podobou tohoto sdělení stálo také zohlednění stylu promluvy, která je vedena velmi neformálně a přátelsky. (b) Naopak, pokud by cílem konverzace bylo např. porovnání cen ryb v minulosti a současnosti, bylo by vhodné do překladu zahrnout výraz vymežující konkrétní bod v čase, např. *Kolik je teď / dnes / v současnosti za kilo?*

00:11:50 --> 00:11:52	
<i>Sampai sekarang belum ketemu!</i>	Stále ho ještě nenašli!

(b) V této větě není možné nezahrnout samostatný výraz vymežující časové období či konkrétní bod v čase, protože by došlo ke změně smyslu věty. Scéna zobrazuje situaci, kdy záchranáři hledají v jedné ze zaplavených těžebních jam tělo utopeného dítěte. Zoufalá matka nařiká, že jejího syna doposud ještě nenašli, daná aktivita započala v minulosti a stále trvá. Důraz na doplnění časového rámce klade také výraz *belum*, který indikuje zápor ve spojitosti se situací či stavem, který se stále může změnit.

Z výše uvedených příkladů je zřejmé, jakým způsobem lze přistupovat k translaci příslovečných určení času, která nejsou schopna přesně lokalizovat bod promluvy. Pro doplnění níže uvádím konkrétní příklady překladu takovýchto temporálních adverbialíí, spolu s upřesněním časového rámce, ke kterému odkazují.

sudah - většinou indikuje ukončený děj v minulosti, avšak v některých případech značí také přítomnost, či přesněji řečeno pokračování děje či stavu, který již nastal; *Dia sudah tidur.* - Již spal (a teď je vzhůru). / Usnul. / Spí.³⁶ *Ali sudah sembuh.* - Ali se (již) uzdravil. / Ali je uzdravený³⁷. Přesné znění překladu záleží na kontextu a logickém znění překladu.

00:04:49 --> 00:04:51	
<i>...sudah lama menjadi sejarah.</i>	...již dávno stala minulostí.

Jedná se o titulky ze scény, kdy dokumentaristé ukazují znečištěné vodní zdroje

³⁶ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive grammar, s. 98.

³⁷ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive grammar, s.197.

ve vesnici sousedící s povrchovým uhelným dolem. Vypravěč sděluje, že čistá voda je pro obyvatele minulostí. Možné jsou také další varianty překladu, jako např. ... je již dávno minulostí. /... stala se minulostí. Zvolený překlad je dle mého názoru o něco doslovnější, ale svou funkci plní i obě alternativní verze překladu.

00:07:39 --> 00:07:43	
<i>Ini, yang kita lihat ini yang sudah berubah fungsi.</i>	Pozemky, které vidíte, se úplně změnily.
<i>Ini (dahulu) sawah semua</i>	Dřív tam byla pole.

Na obraze je jasně vidět, že mluvčí ukazuje do dálky na pozemky zničené těžbou uhlí. Pozemky změnilы svou funkci / účel.

00:54:09 --> 00:54:12	
<i>Memang sudah lama Nek, punya asma?</i>	Astma máte jistě už dlouho, že ano?

Indonéská věta by měla stejný význam, i kdy v ní nebylo slovo *sudah*. Minulost, nebo alespoň počátek v minulosti a přetrvání indikuje také slovo *lama*. Užití obou slov považují za snahu maximálně zdůraznit délku trvání, což reflektují do českého překladu.

telah - způsob vyjádření času totožný se slovem **sudah**; *Dia telah pergi.* - Již odešel (a teď je zpět). / Již odešel (a není tady). / Již jde. **Telah** je užíváno především v písemné komunikaci a velmi formálních situacích, zatímco **sudah** je pojem vhodný pro jakoukoli formu a úroveň komunikace³⁸.

00:33:29 --> 00:33:32	
<i>Presiden menyatakan telah diselesaikan</i>	že problém již vyřešil
<i>oleh Gubernur Jawa Tengah.</i>	guvernér Střední Jávy.

Toto sdělení je součástí televizní reportáže indonéské televize a poskytuje informace o činnosti vysoce postavených politiků. V žádném případě se tedy nejedná o

³⁸ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive grammar, s.198.

neformální vyjádření.

sedang - indikuje průběhovost a v neformální komunikaci může být nahrazeno slovy **lagi** a **tengah**³⁹; *Saya sedang tulis.* - Píšu. / Právě píšu.

00:41:44 --> 00:41:48	
<i>Mereka adalah para santri yang sedang mengumpulkan fakta sosial ekonomi dan lingkungan</i>	Toto jsou muslimští studenti, shromažďující socio-ekonomická a ekologická data,

Sdělení je podpořeno také obrazovou složkou, která zobrazuje muže na lodi v průběhu výzkumu. Souvětí by bylo funkční i bez slova *sedang*, avšak autor chce zdůraznit, že zobrazovaná činnost, kterou v tu chvíli studenti provádějí, je součástí zmiňovaného výzkumu.

00:39:58 --> 00:40:03	
<i>yang juga memiliki tambang batu bara dan sedang membangun tambahan 1000 megawatt.</i>	která vlastní i uhelný důl a přistavuje zařízení na dalších 1000 megawatt.

Vypravěč mluví o společnosti, která v době promluvy staví další uhelnou elektrárnu. Ke sdělení tohoto faktu není nutné přítomnost vyjádřit jinak než časováním slovesa. Souvětí je také poměrně rozsáhlé a samostatný překlad slova *sedang*, by učinil titulek v cílovém jazyce příliš dlouhým.

sekarang - odkazuje k současnosti a průběžnému stavu; *Sekarang saya baca buku.* - Čtu knihu. / Právě čtu knihu.

00:08:28 --> 00:08:31	
<i>Jadi sekarang warga Kertabuana sudah bukan petaninya lagi</i>	Takže farmáři už netvoří většinu mezi obyvateli

³⁹ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive grammar, s.198.

<i>mayoritasnya?</i>	Kertabuana?
----------------------	-------------

Přestože se v indonéském textu nachází slovo *sekarang*, v navrhovaném znění překladu se nenachází slova jako *ted'*, *právě ted'*, *v tuto chvíli*, *v současnosti* atd. V českém jazyce je přítomný čas vyjádřen především změnou koncovky slovesa, konkrétní výrazy odkazující na přítomnost nejsou pro správné pochopení sdělení bezpodmínečně nutné. Tato skutečnost současně nijak nevylučuje užití uvedených slov v překladu, avšak s ohledem na technická pravidla titulkování, jako je počet znaků a omezený časový prostor pro zobrazení titulků, je vhodné do překladu nezahrnovat výrazy nepodstatné pro korektní znění českého překladu, zejména pokud již je jejich funkce vyjádřena časováním slovesa.

masih - vyjadřuje současný stav nebo činnost; *Saya masih minum.* - Piji.

00:33:53 --> 00:33:58	
<i>Tanah itu kan belum dijual, masih kepunyaan petani.</i>	Půda zatím nebyla prodána, stále je majetkem zemědělců.

Zemědělec mluví o půdě, kterou zabraly teplárenské společnosti, přestože jim ji odmítli farmáři prodat. Půda je stále jejich majetkem. V tomto sdělení je nositelem informace o časovém rámci také slovo *belum*, značící zápor, který prozatím nenastal, avšak nastat může.

akan - odkazuje k události či stavu v budoucnosti; *Saya akan menjadi dokter.* - Stanu se doktorem.

00:48:04 --> 00:48:07	
<i>Sisa pembakaran ini akan menyebarkan ke tanaman, perairan,</i>	Tyto spaliny se rozptýlí do vegetace, vod,

Vyjádření budoucnosti je velmi jednoduché, při překladu je však nutné nezapomínat na fakt, že český jazyk dokáže vyjádřit budoucnost změnou tvaru slovesa a není tedy nutné zahrnout do překladu další slovo odkazující na budoucí čas, např. budou rozptýleny apod.

00:49:31 --> 00:49:36	
<i>Saat itu terjadi tak akan banyak pilihan bagi petani seperti Ketut Mangku.</i>	Až se tak stane, pěstitelé jako Ketut Mangku, už nebudou mít příliš na výběr.

Jednoduchý příklad vyjádření budoucnosti. Pokud by nebylo užito slova *akan*, bylo by bez dalšího kontextu nemožné určit čas.

bakal - odkazuje k budoucnosti, podobně jako ***akan***; ***bakal*** je výraz zřídka užívaný a odkazuje na události pouze ve vzdálené budoucnosti, proto jej nelze aplikovat ve všech případech, ve kterých lze užít výrazu ***akan***; pro vyjádření času lze ***bakal*** užívat pouze ve spojení se slovesem, pokud je tento výraz použit ve spojení s podstatným jménem, již neodkazuje k časovému rámci, ale stává se součástí jmenné fráze, např. *bakal president* - budoucí / nadcházející prezident⁴⁰.

baru - indikuje nově nastalou událost, tzn. lze překládat v přítomném i minulém čase. *Dia baru makan.* - Jí. / Právě teď jí. *Dia baru tiba.* - Zrovna přišel.

pernah - odkazuje k dávné minulosti; *Dia pernah belajar di Paris.* - Studoval/a v Paříži (kdysi dávno)⁴¹. *Dia tidak pernah ke Jakarta.* - Nikdy nebyl/a v Jaktartě.

00:31:10 --> 00:31:13	
<i>Itu yang pernah dilakukan oleh temen-temen untuk protes itu.</i>	Udělalí jsme to s kamarády na protest.

Protože slovo *pernah* odkazuje ke vzdálené minulosti, je možné do překladu začlenit např. *tehdy*, *tenkrát* apod. Uvedený český překlad má 38 znaků, proto jsem od začlenění těchto slov do překladu jsem upustila.

⁴⁰ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive Indonesian-English dictionary, s.199.

⁴¹ SNEDDON, J. N., et. al. Indonesian: a comprehensive Indonesian-English dictionary, s. 200.

00:47:35 --> 00:47:38	
<i>Buktinya dulu ga pernah seperti ini</i>	Podívejte, takhle nikdy dřív vypadaly.

Ve spojitosti se zápolem *tidak*, lze překládat *pernah* také jako *nikdy*, *nikdy předtím*, stále však tento pojem odkazuje k dávné minulosti, zde konkrétně mluví pěstitel o bídném stavu palm na kokosové plantáži a porovnává je s léty minulými.

Závěr

Cílem této magisterské diplomové práce na téma *Komentovaný překlad titulků indonéskeho dokumentárního filmu Sexy Killers*, bylo informovat o náležitostech překladu titulků dokumentárního filmu a tyto náležitosti specifikovat. Současně bylo záměrem práce seznámit čtenáře s indonéským dokumentární snímkem *Sexy Killers*. Tyto dva cíle byly naplněny v průběhu první poloviny práce.

Druhá polovina práce naplnila záměr přispět k tématu problematiky překladu z jazyka indonéskeho do jazyka českého. Z relevantních důvodů nebylo možné zahrnout všechny překladatelsky problematické a zajímavé okruhy, které se v průběhu překladu titulků naskytly. Přesto doufám, že práce inspiruje další studenty indonésistiky k sepsání prací na podobné téma. Snad budou jednou tyto práce a postřehy shrnuty do jednotné česky psané gramatiky indonéskeho jazyka či české učebnice indonésštiny.

Vzhledem k tolikrát zmíněnému nedostatku odborné literatury, práce pojala také teoretické návrhy a praktické příklady přístupu k translaci, zejména pak v případech překladu pojmů a ustálených slovních spojení, které není běžně možné dohledat ve slovníku.

Uvedené praktické příklady demonstrují, jak důležité je během překladu vnímat okolnosti vztahující se k indonéskému textu - kontext. Překladatelské postupy jsou také specifické, vzhledem k technickým pravidlům titulkování a snaze o funkční přenesení informace. Tyto dva aspekty poskytují překladateli až překvapivou volnost. Pro překladatele, kteří jsou kreativní či se dokonce rádi staví částečně do role autora, může být tato nezanedbatelná volnost přínosem, protože tak mohou při překladu více zapojit svou vlastní představivost a cit pro cílový jazyk. Mnohdy pak lze samotný překlad považovat spíše za volnou interpretaci.

Naopak překladatelé, kteří do překládaného textu neradi promítají své vlastní myšlení a způsob vyjadřování, a dávají přednost co nejpřesnějšímu překladu, trnou nad převodem textu z indonéskeho jazyka do jazyka českého, protože i pouhá volba času mnohdy nabízí hned několik variant překladu, a to i v případech, kdy je text doprovázen dalším médiem doplňujícím kontext.

Sepsání práce na toto téma pro mě bylo úplně novou zkušeností. Všem nováčkům, kteří by se chtěli pustit do podobného tématu bych ráda poradila, aby si v případě, že se jedná o jejich první titulkový překlad, zvolili spíše kratší film. Snímek o délce 30 minut

jistě bude dostatečným zdrojem pro shrnutí pravidel překladačnických gramatických jevů. Přesto doufám, že je tato práce názornou ukázkou skutečnosti, že překladačnické práce nemusí být přehnaně náročné ani nudné. Médii k překladačnické práci je spousta, a každý překladačnický si tak najde to, co ho zajímá a baví.

Resumé

The aim of this thesis is to introduce readers to the topic of subtitle translation of an Indonesian documentary movie. The movie chosen to demonstrate the process of subtitle translation from Indonesian to Czech is called *Sexy Killers*. The first half of this thesis introduces subtitling as part of audiovisual translation. At the same time, it also provides the reader with basic information about the movie *Sexy Killers*. The second half encompasses a commentary on selected translation phenomena, such as the declination of Czech names, translation of certain organizations and institutions, specialized lexicon or abbreviations and acronyms. The annotation also presents certain translation procedures that are unique due to the lack of academic literature on the topic of Indonesian-Czech translation.

Keywords: annotated translation, subtitles, AVT, Indonesian documentary, *Sexy Killers*

Seznam pramenů

a) Literární zdroje

DIABOVÁ, Amalaine, KAUTSKÝ, Petr a POŠTA, Miroslav, 2006. Tlumočení a jak na to, aneb, Chcete, aby vám rozuměli posluchači (a spolu s nimi i tlumočníci)? Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů. ISBN: 80-86711-98-6.

ČERMÁK, František. 2011. Jazyk a jazykověda. Praha: Karolinum. ISBN: 0788024619460

DÍAZ-CINTAS, Jorge, REMAEL, Aline, 2007. Audiovisual Translation: Subtitling. Manchester: St. Jerome Publishing. ISBN: 978-1-900650-95-3.

FARIDI, Abdurrachman. Percakapan bahasa Indonesia untuk penutur asing. Semarang: Pusat bahasa, Universitas Negeri Semarang, 2009, iv, 122 s.

KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., 2010. Překlad a překládání. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 9788024424286.

KNITTLOVÁ, Dagmar, 2000. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 8024401436.

LEVÝ, Jiří, 1998. Umění překladu. 3. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN: 802373539X.

MUNDAY, Jeremy, 2016. Introducing translation studies. 4. vyd. New York: Routledge. ISBN: 9781138912557

NOWAKOVÁ, Paulina, 2018. Komentovaný překlad titulků k dokumentárnímu filmu Przesunąć horyzont. Olomouc. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého. Fakulta filozofická. Katedra slavistiky.

POŠTA, Miroslav, 2012. Titulkujeme profesionálně. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Apostrof. ISBN: 9788087561164.

SALDANHA, Gabriela, M. BAKER, 2009. Encyclopedia of translation studies. 2. vyd. Abingdon: Routledge. ISBN: 9780415609845

SNEDDON, J. N., K. Alexander ADELAAR, Dwi Noverini DJENAR a Michael C. EWING. Indonesian: a comprehensive grammar. 2nd edition. London: Routledge, [2010], xxxvii, 401 s. Routledge comprehensive grammars. ISBN 978-0-415-58154-7.

SNEDDON, J. N., K. Alexander ADELAAR, Dwi Noverini DJENAR a Michael C. EWING. Indonesian reference grammar. 2nd edition. Crows Nest, N.S.W.: Allen & Unwin, 2010, xxxvii, 401 s. ISBN 978-1-74237-135-1.

STEVENS, Alan M. a A. SCHMIDGALL-TELLINGS. A comprehensive Indonesian-English dictionary. Second edition. Athens, Ohio: Ohio University Press, [2010], xx, 1103 s. ISBN 978-0-8214-1897-0.

VYČICHLOVÁ, Vlasta, et.al., 2015. Dokumentární film ve výuce. Praha: Člověk v tísni. ISBN: 978-80-87456-65-1

ZELENKOVÁ, Kristýna, 2012. Filmový překlad – jeho specifika se zaměřením na teorii titulkování. Olomouc. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého. Fakulta filozofická. Katedra Romanistiky.

b) Zdroje internetové

CzechEncy. Příslovečné určení času. In: czechency.org. [online]. [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <https://1url.cz/LKqzw>

Global Witness. Luhut Pandjaitan and the hidden buyers. In: globalwitness.org. [online]. 2.4.2019 [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <https://1url.cz/tKqz0>

Internetová jazyková příručka. Osobní jména mužská, ženská a víceslovná. In: prirucka.ujc.cas.cz. [online]. [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=323>, <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=324>, <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=320>

Naše řeč. Jak v češtině zacházet se jmény z východoasijských jazyků. In: nase-rec.ujc.cas.cz. [online]. [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4697>

The Jakarta Post. Indramayu halt Sexy Killers. In: thejaratapost.com. [online] 16.4.2019 [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <https://1url.cz/tKqzn>

PETRLÍK, Jindřich. Polétavý prach - PM. In: arnika.org. [online]. [cit. 11.12.2020] Dostupné z: <https://arnika.org/poletavy-prach-pm10>

YouTube. Sexy Killers. In: youtube.com. [online]. Dostupné z: <https://1url.cz/WKqKo>

Seznam příloh

1. Volně přístupný odkaz k souboru s titulky:

https://drive.google.com/file/d/1GHR_iNFGMn4qfdAvOJ7GyLyjCgXMITMT/view?usp=sharing